

ประวัติและตำนาน
วัดบวรศรีทวารวดี
บวรศรีทวารวดีบวรศรีทวารวดี

4.31875

27ป

พระบรมราชูปถัมภ์
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ

เฉลิมพระชนมพรรษา

ประวัติและตำนาน
วัดบวรนิเวศราชวรวิหาร
โบราณสถานและศิลปวัตถุ

จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส
ฉลองสมโภชอุโบสถวัดบวรนิเวศราชวรวิหาร

๑ - ๔ มีนาคม ๒๕๕๐

คณะศรัทธาวัดบวรนิเวศราชวรวิหาร
เจ้าภาพ

ประวัติและตำนานวัดบวรจักรกลหลวง ปรีติพิพิธวชิรธรรม

ISBN

978-974-7357-81-3

ที่ปรึกษา

พระเทพวชิรญาณจารย์
พระครูแดง สุทนต์
พันโทประสงค์ ศิรินันท์
อ.ทองอินทร์ อนุชิตสุนทร

รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
เจ้าอาวาสวัดบวรจักรกลหลวง
ที่ปรึกษาคณะกรรมการวัดบวรจักรกลหลวง
ประธานคณะกรรมการวัดบวรจักรกลหลวง

ผู้เรียบเรียง

พระวัชรวิทย์ วชิรเมธี (รัตนธีรชล)

ฉบับพิมพ์

พิมพ์ครั้งที่ ๑

เดือน/ปี ที่พิมพ์

กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

จำนวน

๒,๐๐๐ เล่ม

ผู้จัดพิมพ์

วัดบวรจักรกลหลวง

โทร. ๐๕๓-๕๑๐๗๓๕๕

เลขห้อง

เลขหมู่

เลขทะเบียน

299.318.75 05271 9.2

๕๕๕ ๕๕

พิมพ์ที่

สำนักพิมพ์

หอสมุดมหาวิทยาลัย เชียงใหม่

LOC00364

๔๔ ถนนศิริมิ่งมงคลจารย์ ซอยสายน้ำผึ้ง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๐๐

โทรศัพท์ / โทรสาร : ๐ ๕๓๕๐ ๘๐๐๗, ๐๕๓ ๒๘๘๘ ๙๒๙๕

Hotline : ๐๘๖ ๒๕๙ ๗๗๗๖

www.offsetprint.info / email : info@offsetprint.info

ที่ปรึกษา : ชัย สุเมธสิทธิ์

ควบคุมการผลิต : ทวีศักดิ์ / ตรีทิพย์ / ชุต สุเมธสิทธิ์

ประสานงานการผลิต : สมศักดิ์ / อธิชาต ปู่เงิน

คอมพิวเตอร์กราฟิก : ไพฑูริย์ วรสุภา

ขอจงทรงพระเจริญ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

คณะสงฆ์และคณะศรัทธา

วัดบวรนิเวศวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

คำนิยม

วัดบวรศรีทูลวงเป็นวัดโบราณที่มีความเก่าแก่ เป็นปูชนียสถานสำคัญทรงไว้ซึ่งศิลปะที่มีความงดงามอันทรงคุณค่า แสดงถึงความเจริญมั่งคั่งและมีความสุขที่ปรากฏออกมาในรูปธรรมทางศิลปะ ทั้งยังมีประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ทั้งในอดีตมาจวบจนปัจจุบัน การที่ทางวัดได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์รักษาสถาปัตยกรรมของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เอาไว้เป็นอย่างดี เป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพชนแสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณกตเวทิตอบแทนพระคุณด้วยดี

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าการสืบสานผลงานศิลปะศาสนาจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่อนุชนคนรุ่นหลังในภายภาคหน้าอย่างมิเสื่อมสลาย ขออนุโมทนาทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ศาสนสถานแห่งนี้ไว้สืบต่อไป

(พระเทพวชิรญาณมุนี)

รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

วัดบวรศรีทรวง เป็นวัดที่มีความเก่าแก่วัดหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ สร้างขึ้นในยุคสมัยใดไม่มีหลักฐานปรากฏเป็นที่แน่ชัด ความโดดเด่นของวัดบวรศรีทรวงอยู่ที่วิหารทรงล้านนาซึ่งเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนหลังคาเครื่องไม้

จากตำนานประวัติศาตร์เมืองเชียงใหม่ กล่าวถึงลักษณะที่ตั้งของชุมชนบวรศรีทรวงว่าตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเวียงเชียงใหม่ ระหว่างแอ่งที่ลุ่มลำน้ำปิงกับลำน้ำแม่ควา จนกลายเป็นที่มาของ ชื่อชุมชนและชื่อวัดในเวลาต่อมา แม้จะปรากฏหลักฐานจากคำบอกเล่าว่า เดิมชื่อของวัดแห่งนี้คือ “วัดม่วงคำ” แต่ชาวบ้านทั่วไปก็มีกนิยมเรียกชื่อของวัดตามสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนว่า “วัดบวรศรีทรวง”

จุดเด่นของวัดบวรศรีทรวงอยู่ที่ภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังในวิหารเขียนเรื่องราวพุทธประวัติและชาดกในนิบาต จำนวน ๑๔ ห้องภาพ โดยฝีมือช่างไตชาวล้านนา ความสวยงามของภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรศรีทรวงได้รับการยกย่องจาก น. ณ ปากน้ำว่าเป็นภาพเขียนที่ใช้สีสันสดใสจัดจ้าน ทำให้การใช้แปรงเหมือนกับภาพเขียนของอัครศิลปินผู้ยิ่งใหญ่อย่างวนโก๊ะ จิตรกรแนวอิมเพรสชันชาวดีศรี

สน สิมารังสัน จิตรกรชื่อดังได้สันนิษฐานอายุภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรศรีทรวง ว่าถูกเขียนขึ้นประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔

คำนำ

สัญลักษณ์อย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนาที่เป็นรูปธรรมนอกเหนือจากพระธรรม คัมภีร์ และศาสนบุคคลต่างๆ แล้ว ยังมีศาสนวัตถุที่เป็นเสนาสนะ เช่น พระอุโบสถ วิหาร เจดีย์ หอไตร ฯลฯ ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง และถาวรวัตถุเหล่านี้บ่งบอกถึงแรงแห่งศรัทธาที่พุทธศาสนิกชนมีต่อพระพุทธศาสนาในยุค นั้นๆ ว่ามีอิทธิพลต่อความเชื่อ ความศรัทธา และจิตใจของบุคคลในช่วงนั้นๆ มากน้อย เพียงใด หากเป็นเช่นที่กล่าวมาแล้ว วัตถุประสงค์หลักของวัดต้องมีอิทธิพลต่อจิตใจของ ชาวพุทธในยุคนั้น โดยเฉพาะยุคการก่อสร้างที่ไม่สามารถระบุได้อย่างมากทีเดียว สังเกต จากรูปทรงวิหารที่เสาแต่ละต้นตั้งอยู่บนพื้นดิน แตกต่างจากถาวรวัตถุที่เป็นโบราณสถาน แหล่งอื่น องค์ประกอบแต่ละชิ้น อีกทั้งความวิจิตรบรรจงของการแต่งแต้มลวดลายที่ใช้ ทองในการเขียนลายคอกไม้บนเสาวินิจฉัยและภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ทรงค่ายิ่ง

การสืบทอดเจตนารมณ์ของคนในปัจจุบันจากบรรพบุรุษที่ได้สืบทอดกันมา นับว่ามีความสำคัญยิ่ง ด้วยเหตุนี้ วัดบวรนครหลวงจึงมีการบูรณะปฏิสังขรณ์เรื่อยมา จนถึงปัจจุบัน ทางวัดได้ก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้นมาทดแทนอุโบสถหลังเดิมที่ทรุดโทรม จนไม่อาจใช้งานได้เป็นที่เสร็จสิ้นแล้ว คณะสงฆ์และคณะศรัทธาจึงพร้อมใจกันเฉลิมฉลองสมโภชอุโบสถที่สร้างเสร็จให้เป็นที่ยทราบทั่วกัน เพื่อประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ให้ลือเลื่องสถาพรในมรดกพระพุทธศาสนาสืบไป

ในการนี้ทางวัดบวรนครหลวงจึงได้จัดพิมพ์หนังสือ “ประวัติและตำนาน วัดบวรนครหลวง” เพื่อเผยแพร่เรื่องราวความเป็นมาและกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดให้ คณะศรัทธาสาราฐานทั่วไปได้ศึกษาและเป็นที่ยอมรับทราบทั่วกัน

(พระวัชรวิทย์ วชิรเมธี)

ผู้เรียบเรียง

กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

สารบัญ

คำนิยม

คำนำ

บทที่ ๑ ปฐมบท

วัดบวรนครหลวง

ที่ตั้งและพื้นที่

สภาพปัจจุบัน

ตำนานประวัติความเป็นมา

ประวัติแม่เจ้าจามรี ณ เชียงใหม่

อธิบายแผนผังผ่านัง

บทที่ ๒ ทิวทัศน์

ความหมายและความสำคัญของวัด

บทบาทหน้าที่ของวัดบวรนครหลวงกับสังคม

บทที่ ๓ ตติยบท

ประเพณีปอยหลวง

ประเพณีปอยน้อย

อุโบสถ

บรรณานุกรม

หน้า

๑

๒

๓

๔

๕

๖

๗

๘

๙

๑๐

๑๑

๑๒

๑๓

๑๔

๑๕

๑๖

๑๗

๑๘

บทที่ ๑ ปฐมบท
ปดษัญญ์

ประวัติและตำนาน
วัดบวรนิเวศราชวรวิหาร

ประจักษ์ศิลปาคม
เรียบเรียงและ
จัดพิมพ์

ปฐมบท

วัดบวรจักรภพลวง

วัดบวรจักรภพลวง เป็นวัดที่มีความเก่าแก่วัดหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ สร้างขึ้นในยุคสมัยใดไม่มีหลักฐานปรากฏเป็นที่แน่ชัด ความโดดเด่นของวัดบวรจักรภพลวงอยู่ที่วิหารทรงล้านนาซึ่งเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนหลังคาเครื่องไม้

จากตำนานประวัติศาตร์เมืองเชียงใหม่ กล่าวถึงลักษณะที่ตั้งของชุมชนบวรจักรภพลวงว่าตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเวียงเชียงใหม่ระหว่างแอ่งที่ลุ่มลำน้ำปิงกับลำน้ำแม่ควา จนกลายเป็นที่มาของชื่อชุมชนและชื่อวัดในเวลาต่อมา แม้จะปรากฏหลักฐานจากคำบอกเล่าว่า เดิมชื่อของวัดแห่งนี้คือ “วัดม่วงคำ” แต่ชาวบ้านทั่วไปก็มักนิยมเรียกชื่อของวัดตามสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนว่า “วัดบวรจักรภพลวง”

วิหารวัดบวรจักรภพลวง

หลักฐานที่หน้าบันของวิหารระบือที่บูรณะ (รูปซ้าย)
พลตรีเจ้าแก้วขวัญ เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ ๔ (รูปขวา)

ในสมัยของเจ้าแก้วขวัญ เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ ๔ (ระหว่าง พ.ศ.๒๔๕๒ - ๒๔๘๒) ได้ทำการบูรณะวิหารวัดบวรนครหลวง โดยเฉพาะจากเจ้าราชภาดินัย (เจ้าน้อยสุริยมาฏ) บิดาของแม่เจ้าจามรีราชเทวี ชายาของเจ้าแก้วขวัญ ได้ทำการบูรณะวิหารครั้งใหญ่ ซึ่งปรากฏหลักฐานที่หน้าบันของวิหาร ระบือ พ.ศ.๒๔๖๘ ซึ่งเป็นปีที่บูรณะ และต่อมามีการบูรณะอีกครั้งในปี พ.ศ.๒๔๗๘ มีการเทพื้นวิหารและซ่อมแซมโครงสร้างภายใน

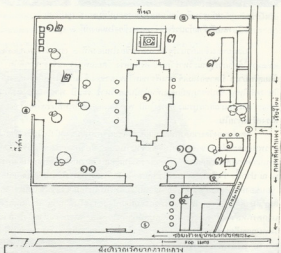
จุดเด่นของวัดบวรนครหลวงอยู่ที่ภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังในวิหาร เขียนเรื่องราวพุทธประวัติและชาดกในนิบาต จำนวน ๑๔ ห้องภาพ โดยมีมือช่างไตชาวล้านนา ความสวยงามของภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรนครกได้รับการยกย่องจาก น. ณ ปากน้ำ ว่าเป็นภาพเขียนที่ใช้สีสันสกฤตจัดจ้าน ทำให้การใช้เปรียบเทียบกับภาพเขียนของอัครศิลปินผู้ยิ่งใหญ่อย่างฉะฉาน จิตรกรแนวอิมเพรสชันชาวต่างชาติ ต่อมา สนิมตัง ได้ทำการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังของวัดในด้านนา โดยเฉพาะที่วัดบวรนครหลวงอย่างละเอียดพบข้อมูลที่น่าสนใจ คือ จิตรกรรมฝาผนังในล้านนาไม่พบการเขียนทศชาติครบทั้งสิบพระชาติ แต่จะมีการเลือกมาเฉพาะตอนที่นิยมเพียงบางเรื่องเท่านั้น ทว่าที่วิหารวัดบวรนครหลวงมีการเขียนเรื่องทศชาติชาดกมากที่สุด คือ มี ๖ พระชาติคือ เติมิยชาดก สุวรรณสามชาดก เนมิราชชาดก มโหสถชาดก วิชุนชาดกและ เวลสันตรชาดก ซึ่ง สนิมตังสันนิษฐานอยู่ว่าประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังในวิหาร

ที่ตั้งและพื้นที่

วัดบวรศรีพรหมหลวง ตั้งอยู่เลขที่ ๒๔ บ้านบวรศรีพรหมหลวง หมู่ที่ ๑ ถนนเชียงใหม่ - สันกำแพง ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วัดบวรศรีพรหมหลวง มีพื้นที่ ๔ ไร่ ๓๖ ตารางวา ตามโฉนดที่ดินเลขที่ ๕๔๕๐ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ.๒๕๐๗

๑ วิหารหลวง	๗ ทางค้ำน้ำ
๒ อุโบสถ	๘ ห้องน้ำ
๓ เจดีย์	๙ กุฏิ
๔ ที่พักรับรอง	๑๐ บ่อน้ำ
๕ ศาลาบำเพ็ญกุศล	๑๑ ศาลาบาตร
๖ หอไตร	๑๒ กุฏิแม่เจ้าจามรี

สภาพปัจจุบัน

ปัจจุบันวัดบวรนครหลวง นอกจากจะเป็นสถานที่ประกอบศาสนพิธีต่างๆ ทั้งงานมงคลและงานอวมงคลของคณะสงฆ์ภายในวัดที่จำพรรษาอยู่และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ยังเป็นศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัด และหน่วยอบรมเยาวชนและสามเณรภาคฤดูร้อน ที่ทางวัดร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ จัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายนเป็นประจำทุกปี และเนื่องจากวัดบวรนครหลวงมีโบราณสถานที่น่าศึกษาค้นคว้า จึงมีกลุ่มนักเรียนและนักศึกษาสถาบันต่างๆ อาทิ โรงเรียนชาลสุวรรณอนุสรณ์ โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย โรงเรียนวชิรวิทย์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ และนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ มาเยี่ยมชมเป็นประจำ

เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ปีพุทธศักราช ๒๕๕๗ ทางวัดบวรนครหลวงได้ทำการรื้อถอนอุโบสถหลังเดิมที่ทรุดโทรม จนมิอาจใช้ประกอบศาสนกิจอื่นใดหรือทำสังฆกรรมต่างๆ ของสงฆ์ได้อีกและได้สร้างองค์อุโบสถแบบล้านนาหลังใหม่ขึ้นทดแทน บัดนี้การก่อสร้างองค์อุโบสถหลังใหม่แล้วเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในกาลนี้เพื่อเป็นการประกาศศักดิ์สิทธิ์ให้บุคคลทั่วไปได้รู้จักโบราณสถานแห่งนี้ นามว่า **วัดบวรนครหลวง** ทางคณะสงฆ์และคณะศรัทธาวัดบวรนครหลวงจึงเห็นพ้องต้องกันในการจัดงานปอยหลวงสมโภชอุโบสถหลังใหม่ตามระเบียบประเพณีของชาวล้านนา

ตำนานประวัติความเป็นมา

วัดบวรจักรกลหลวงสร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานและประวัติการสร้างจากการสืบค้นประวัติจากนามโบราณสถาน “**บวรจักรกลหลวง**” มีปรากฏนามอยู่ในคัมภีร์บันทึกเรื่องราวของศาสนาและประวัติบุคคลสำคัญหลายแห่งด้วยกัน เช่น ปรากฏนามในคัมภีร์ใบลานล้านนา (ป็นสา) หรือเรียกอีกชื่อว่า “กำมิดำ” (คำภีร์ดำ) ลักษณะเป็นปัลลีสคำเนื้อละเอียด เขียนด้วยดินสอแก้วสมัยโบราณสะท้อนแสงสวยงามเป็นอักษรล้านนา (ตัวเมือง) ที่บันทึกการจัดหมวดอุโบสถปัจจุบันครูบาเจ้าจันต๊ะรังสี (พระครูบาจันต๊ะรังสี) วัดกุ้เต้าเป็นผู้เก็บรักษาไว้ การจัดหมวดอุโบสถครั้งนี้ถือว่าเป็นครั้งแรก เพราะก่อนหน้านี้ยังไม่มีการบันทึกไว้ เพิ่งมีการบันทึกในปี พ.ศ.๒๕๖๕ นี้ ดังนั้น “จุลลสังกัได ๑๑๘๔ ตัวปีเต้าสจัว เดือน ๙ แรม ๙ ค่ำ เม็ง ๓ ไทยรวายยี่ ยามแตรคำ ได้จัดแจงเส้นหัววัดตั้งหื้อเป็นหมวดอุโบสถตามเส้นกตหมายไว้ดังนี้และ ”

คำแปล คือ เมื่อจุลศักราช ๑๑๘๔ (ตรงกับ พ.ศ.๒๒๖๕) ตัวปีเต้าสจัว (มะเมีย จัตวาศก) เดือน ๙ แรม ๙ ค่ำ เม็ง ๓ (เดือน ๙ แรม ๙ ค่ำ วันอังคาร) ไทยรวายยี่ (วันของกลุ่มคนไท ตรงกับวันเสื่อ รอบที่ ๑) ยามแตรคำ (เวลา ๑๕.๐๐ - ๑๖.๓๐ น.) ได้ทำการจัดแจงรายชื่อหัววัดจัดตั้งหมวดอุโบสถ

“**บวรจักร**” นามโบราณสถาน ปรากฏอยู่ในหัวหมวดที่ ๑๒ อุโบสถวัดแม่ควาว ดังนี้

รายชื่อการจัดหมวดครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๒๖๕

๑๒. อุโบสถวัดแม่ควาว	๑. วัดแม่ควาว ชื่อการวิน
๒. วัดบ้านม่อน ชื่อปัญญา	๓. วัดท่าหุ้ม ชื่อปัญญา
๔. วัดป่าสันขวี ชื่อกุดา	๕. วัดสันกลาง ชื่ออุปละ
๖. วัดบวรจักร ชื่อเกสระ	๗. วัดยางป่าอาศุ ชื่อไพรพละ
๘. วัดท้าวบังหาร ชื่อโพธิ์	๙. วัดแม่หย้อย ชื่อ.....
๑๐. วัดสันสลิ ชื่อ.....	๑๑. วัดถ้ำเป่าแก้ว ชื่อสุริยะ
๑๒. วัดบ้านหลักพันชื่อคัมภีระ	หมู่กลมแม่ควาวมี ๑๒ วัด

การจัดหมวดอุโบสถครั้งแรกนี้จัดออกเป็น ๔๕ หมวดนับรวมทั้งหมด ๑๙๐ วัด โดยวัดบวรนครกอกอยู่ในหมวดอุโบสถที่ ๑๒ อุโบสถวัดแม่ศร้าว หัววัดที่ ๖

หลังจากจัดหมวดอุโบสถครั้งที่ ๑ ได้ ๑๕ ปี คณะสงฆ์ได้จัดหมวดอุโบสถครั้งที่ ๒ อีกครั้ง จากการจัดไว้ในครั้งแรก ซึ่งก่อนหน้านั้นวัดยังไม่มาก วัดในเวียงขึ้นในชั้นนอก จึงรวมกัน ต่อมาวัดมีมากขึ้นใน พ.ศ.๒๓๘๐ จึงจัดใหม่ ดังมีคำปรากฏว่า “ถึงเมื่อ จุลศักราชได้ ๑๑๙๙ ตัวปีเมืองเล่า เดือน ๖ ออก ๙ ค่ำ เม็ง ๑ ไทยวัง ยามแตรคำ มาได้หลัดเล่า บวก คุม สมคอง ดูแถมใหม่ ยังเห็นบ้าน กลม โบลด และหัววัดทั้งหลาย ทั้งในเวียงนอกเวียงทั้งมวลมีประมาณเท่านั้นละ”

คำแปล คือ เมื่อจุลศักราช ๑๑๙๙ (ตรงกับ พ.ศ.๒๓๘๐) ตัวปีเล่า (ระกานพศก) เดือน ๖ ออก ๙ ค่ำ เม็ง วัน ๑ (เดือน ๙ ขึ้น ๙ ค่ำ วันอาทิตย์) ไทยวังได้ (วันของ กลุ่มคนไท ตรงกับวันสุลเก็ รอบที่ ๒)

ยามแตรคำ (เวลาประมาณ ๑๕.๐๐ - ๑๖.๓๐ น.) ได้ทำการตัดทอนเพิ่มเติม ดูใหม่ ยังบัญญัติกลุ่มอุโบสถ และบรรดาวัดทั้งหลายที่อยู่ทั้งในเวียง นอกเวียง มีประมาณ เท่านั้น

การจัดหมวดอุโบสถครั้งที่ ๒ “บวรนคร” นามโบราณสถาน ปรากฏอยู่ใน หัวหมวดที่ ๑๙ โบลดบวรนคร บ้านเมอน ชูเจ้าอริย บ้านเมอน หัววัดที่ ๖ ดังนี้

๑๙.โบลดบวรนคร บ้านเมอน ชูเจ้าอริย บ้านเมอน หมวด ๔ วัด

๑. วัดบ้านเมอน
๒. วัดแม่หย้อยใต้
๓. วัดแม่หย้อยเหนือ
๔. วันสันทรายใต้
๕. วัดแม่ศราว
๖. วัดบวรนคร
๗. วัดสันกลางใต้
๘. วัดสันกลางเหนือ

ภาพอุโบสถวัดบวรนครหลวง
องค์ที่ ๒ ที่วัดดอน เมื่อปี ๒๕๔๗

ตารางแสดงหมวดหมู่โบสถ์ หัววัด ปิกนุสามเณร และนิกายต่างๆ

หมวดหมู่โบสถ์	หัววัด	จำนวนพระ		เณร	รวม	นิกาย
		พรรมา กัณ	พรรมานัน			
วัดเขียงมัน	๑๓	๒๗	๒๔	๕๗	๑๓	เขียงใหม่
วัดสะเทลา	๑๔	๑๖	๒๖	๕๐	๔๖	เขียงใหม่
วัดมหาเจดีย์หลวง	๑๓	๑๙	๒๘	๑๑๓	๑๔๑	เขียงใหม่
วัดพระสิงห์งาม	๑๕	๖	๑๘	๕๗	๗๕	เขียงใหม่
วัดพันตาเก็น	๑๔	๒๔	๓๒	๑๒๙	๑๖๑	เขียงแสน, น่าน, เขียงใหม่, ไธ, มอน,เลน
วัดนิมหาราม	๙	๑๔	๒๒	๕๗	๑๙	จิวราย, จีน, ครก, เขียงใหม่, น่าน
วัดแก้วคือ	๑๓	๓	๖	๔๖	๕๖	เขียงใหม่, จีน, เขียงแสน
วัดป่าสี	๖	๑	๖	๓๑	๓๗	เขียงใหม่
วัดหนองควาย	๑๒	๕	๙	๓๓	๔๐	เขียงใหม่, แพร่
วัดช้างคำหม้อย	๑๐	๘	๙	๕๗	๖๘	เขียงใหม่
วัดคันฮือค	๓๗	๑๙	๑๐	๑๖๘	๑๙๖	เขียงใหม่,ลาว
(ต้นฉบับขาด)	๕	๕	๖	๕๕	๖๑	เขียงใหม่
วัดบวกราก	๘	๑๒	๖	๑๒๗	๑๓๓	จีน, แม่ปละ, เขียงใหม่
วัดสันตันตุ้	๑๕	๑๐	๑๑	๑๔๙	๑๖๐	เขียงใหม่
วัดหนองไคร้	๑๑	๑๔	๑๑	๑๔๙	๑๕๖	เขียงใหม่
วัดบ้านตือ	๑๕	๒๗	๒๐	๒๐๒	๒๒๑	เขียงใหม่, มอน
วัดยางคอกช้าง	๑๔	๒๕	๑๔	๑๖๙	๑๘๓	เขียงใหม่, มอน
วัดสันกำแพงงาม	๒๑	๒๓	๓๐	๓๐๗	๓๓๗	เขียงใหม่, ยอง,จีน
วัดพระป้านแม่	๑๑	๒๖	๒๔	๔๐๘	๔๕๑	เขียงใหม่, จีน,
ปู่คาหัง						ลาว
วัดเมืองระ	๑๓	๑๓	๑๐	๑๔๐	๑๕๐	เขียงใหม่
(ต้นฉบับขาด)	๒๑	๑๐	๑๒	๒๒๐	๒๖๒	ไธ, น่าน, เขียว เขียงใหม่
วัดบวกรุก	๑๓	๓๗	๑๖	๑๕๓	๑๙๗	ลาว,เขียงใหม่,ลาว
วัดแม่ไม้ใจ	๑๕	๑๐	๙	๑๐๗	๑๒๕	เขียงใหม่
วัดบ้านหลวง	๑	๑	๘	๖๕๙	๖๖๗	หลวง,เขียงใหม่
รวม	๓๕๗	๓๐๓	๕๑๖	๓,๑๑๓	๓,๕๓๑	

ข้อสังเกต จากการจัดหมวดหมู่โบสถ์วัดทั้ง ๒ ครั้ง จะเห็นว่า “วัดบวรศรีหลวง” ถูกบันทึกนามไว้แต่เพียงว่า “บวรศรี” เท่านั้น ซึ่งแต่เดิม อาจมีอีกชื่อหนึ่งกระทั่งมีการเปลี่ยนชื่อเรื่อยมาจนได้ชื่อว่า “บวรศรีหลวง” ก็เป็นไปได้ ตามประวัติบางส่วนที่ได้จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านผู้มีอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไป ได้บอกเล่าว่า

แต่ก่อนนั้นวัดนี้ชื่อว่า วัดม่วงคำ ส่วนที่ชื่อว่า บวรศรีหลวง นี่เป็นภาษาพื้นเมือง คำว่า “บวรศรี” แปลว่า หลุม คำว่า “หลวง” แปลว่า ใหญ่ จึงอาจแปลได้ว่า วัดหลุมใหญ่ ซึ่งการตั้งชื่อวัดนั้นอาจจะตั้งตามชื่อหมู่บ้าน และชื่อหมู่บ้านก็อาจมีที่มาจากสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนที่มีลักษณะเป็นแอ่ง ตั้งอยู่ลุ่มน้ำแม่ปิงและน้ำแม่คาวน้ำนอง หรืออีกนัยหนึ่ง ก่อน พ.ศ.๒๔๓๗ พระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่และพุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญวัดแห่งนี้ จะใช้พระอุโบสถหลังเก่าที่อยู่ฝั่งตรงข้ามกับที่ตั้งของวัดในการทำสังฆกรรมของสงฆ์หรือแม้แต่การอุปสมบทพระภิกษุก็ตาม กระทั่งการพัฒนาทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ชาวล้านนามัยนั้นเริ่มใช้รถยนต์เป็นพาหนะในการเดินทางมากขึ้น เจ้านายผู้ปกครองบ้านเมืองจึงได้สร้างถนนสายเชียงใหม่ลำปางพวงขึ้น จึงทำให้ผืนแผ่นดินที่บรรจบกันระหว่างบริเวณฝั่งที่ตั้งของวัดและบริเวณฝั่งที่ตั้งของอุโบสถแบ่งแยกจากกันอยู่อีกฝั่งของถนนที่ตัดผ่าน เป็นเหตุให้พระภิกษุที่อยู่ฝั่งที่ตั้งของวัดและพุทธศาสนิกชนที่สูงอายุที่อยู่ฝั่งที่ตั้งของอุโบสถมีความลำบากในการเดินทางไปทำสังฆกรรมของสงฆ์และการบำเพ็ญบุญที่วัด จึงทำให้ต้องถอนพัทธสีมาที่อุโบสถแห่งนั้นมาสร้างในอาณาบริเวณของวัดและขอพระราชทานวิสุงคามสีมาอีกครั้ง โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ.๒๔๔๗

ส่วนพุทธศาสนิกชนอีกฝั่งหนึ่งนั้น ก็ร่วมกันคิดสร้างวัดขึ้นมาอีก ๑ วัด เมื่อก่อสร้างเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงขนานนาม ครั้นจะตั้งชื่ออื่นก็ไม่เหมาะสมเท่าไรนัก จึงอิงชื่อนามของวัดบวรศรี วัดเดิมที่เคยร่วมทำบุญมาจึงเมื่อกาลก่อนนั้นเองมาเป็นชื่ออารามใหม่ที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ โดยให้วัดบวรศรีเดิมกลายเป็นวัด**บวรศรีหลวง** และอารามใหม่ที่สร้างเป็น**วัดบวรศรีน้อย** ดังที่เรียกขานกันในกาลปัจจุบันนี้

วัดบวรศรีหลวงนี้ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้งด้วยกัน สันนิษฐานว่าวัดและเสนาสนะ อันได้แก่ วิหาร เป็นต้น สันนิษฐานว่า น่าจะถูกสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ลงไป ซึ่งอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๓ ซึ่งตรงกับกบฏท้าวสุรนารีที่กบฏท้าวสุรนารีที่ ๑ พ.ศ.๒๓๖๕ แต่ก่อนการบันทึกครั้งที่ ๑ นั้นไม่มีการบันทึกการจัดหมวดหมู่โบสถ์มาก่อน ดังนั้น ช่วงที่ไม่มีการบันทึกก็เป็นช่วงที่อยู่ก่อน พ.ศ.๒๓๖๕ ลงไป

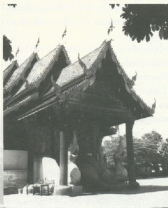
และหลังจากนั้นมาได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์มาเรื่อยๆจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้มีการวาดภาพจิตรกรรมผ่านผนังในวิหาร เนื่องจากช่างได้วาดภาพเล่าถึง

เรื่องราวของความเป็นอยู่ของชาวบ้านในสมัยนั้น ดังเช่น ภาพหนึ่งที่ ๑๔ ในวิหาร จะเห็นว่าลักษณะการแต่งกาย การนุ่งห่มที่ถ่ายทอดมาเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนัง จะอยู่ในช่วงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ระหว่างรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ.๒๓๒๕ - ๒๔๕๑) ตรงกับความละเอียดในการบันทึกหมวดอุโบสถครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ.๒๓๖๐ และ นิภายหลังพระสงฆ์ สามเณรที่จำพรรษาอยู่วัดแห่งนี้ คือ นิภายหลังแม่ปะ และเชียงใหม่ ตามที่ถูกบันทึกไว้ ดูจากภาพจิตรกรรมแล้ว ลักษณะการวาดภาพถ่ายทอดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การนุ่งห่ม นอกจากจะบ่งบอกถึงสมัยการสร้างแล้ว ยังบอกถึงชนชาติเผ่าพันธุ์ อีกประการหนึ่ง ทำให้ทราบว่าบุคคลในภาพน่าจะเป็นชาวไทหรือเรียกอีกชื่อว่าไทเขิน จากหลักฐานการอ้างอิงที่ปรากฏในหลายคัมภีร์ทำให้ประวัติการสร้างเสนาสนะและการเขียนภาพจิตรกรรมกระจำขึ้นในบางส่วน แต่ก็ไม่ได้ทำให้ทราบประวัติการสร้างวัด ที่สามารถระบุได้ชัดเจน

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พ.ศ.๒๓๖๘ สมัยเจ้าแก้วนารัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์สุดท้าย ได้มีบูรณะวิหารครั้งใหญ่ โดยการนำเจ้าราชภาคินัย (เจ้าน้อยสุริยาภฏ) บิดาเจ้าจามรี (ภายหลังเลื่อนศักดิ์เป็นแม่เจ้าจามรีราชเทวี ในเจ้าแก้วนารัฐ) ได้มีการซ่อมเสาววิหารซึ่งเป็นเสาไม้ขนาดคนโอบไม่รอบ ซึ่งผุและมียาวมากัดกินจึงได้ตัดเสาที่ติดกับพื้นซีเมนต์แล้วเทปูนทับเป็นรูปทรงระฆังคว่ำ และได้เจาะผนังเพื่อทำเป็น

ช่องลมและหน้าต่างจึงทำให้ภาพจิตรกรรมแต่ละภาพขาดหายไปบางส่วน กรมศิลปากรได้มาตรวจดูและขึ้นทะเบียนวัดบวรนครหลวงเป็นโบราณสถานตามประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๗ ตอนที่ ๔๑ วันที่ ๑๔ เดือน มีนาคม

พ.ศ.๒๔๕๒๐๐

วิหาร

สร้างครั้งใดไม่ปรากฏประวัติและหลักฐานการสร้าง แต่จากการสืบประวัติภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏพอจะประมาณได้ว่าอายุของวิหารนี้ไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ ปี วิหารนี้ได้มีการซ่อมแซมบูรณะเรื่อยมา จากหลักฐานจารึกที่ปรากฏบนหน้าบันเขียนเลข พ.ศ.๒๔๖๔ ไว้ ซึ่งคงเป็นการบูรณะครั้งใหญ่ในสมัยนั้น รวมทั้งการเปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาด้วย หลังจากนั้นคงจะมีการบูรณะซ่อมแซมต่อมา เช่น ใน พ.ศ.๒๔๗๔ มีการรื้อฟื้นวิหารและซ่อมแซมโครงสร้างภายใน เพราะมีหลักฐานบันทึกไว้ที่ฐานวิหาร โครงสร้างของวิหารเป็นไม้ผสมปูน หลังคาเป็นหลังคาจั่วซ้อนสามชั้น ด้านหน้าทำเป็นมุขโถงยื่นออกมาคลุมราวบันได ซึ่งทำเป็นมกรอนาคที่มีปากลักษณะเหมือนจะออยปากนกแก้วหรือจะออยปากครุฑ ทำด้วยปูนปั้นประดับกระจกปิด ภายในวิหารมีธรรมาสันเทศน์ที่มีอายุเก่าแก่และสวยงามมาก บันลมเป็นนาคสำยอง หางหงส์ทำเป็นหัวนาค ราวโค้งค้ำด้านหน้าเป็นไม้แกะสลักปิดทอง หน้าบันเป็นไม้แกะสลักเป็นลายก้านขดปิดทองแบ่งเป็นช่องสี่เหลี่ยมคล้ายฝาปะกน นาคสำยองหางหงส์รูปหัวนาคปิดทองประดับกระจกสี มุมวิหารทำเป็นปูนปั้นรูปเทพพนมยืน เครื่องบนของเพดานเปิดให้เป็นโครงสร้างไม้และเสารับน้ำหนักของหลังคา ผนังก่ออิฐถือปูนสูงถึงคอสองวิหารนี้มีประตูด้านข้างทำเป็นมุขยื่นออกมา ด้านหน้าวิหารทำประตูไม้แกะสลักปิดทองลักษณะทั่วไปของวิหารมีสัดส่วนและองค์ประกอบงดงามแบบสถาปัตยกรรมล้านนาควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้สถิตในบวรพระพุทธศาสนา

จิตรกรรมฝาผนัง

ลักษณะของภาพแสดงให้เห็นถึงลักษณะนิยมของท้องถิ่น จากคำบอกเล่าของชาวบ้านบอกว่าเป็นฝีมือช่างเงี้ยว แต่ไม่ทราบปีที่สร้าง จิตรกรรมฝาผนังนี้เขียนบนผนังรอบๆ วิหารระหว่างช่องเสาเป็นเรื่องพุทธประวัติและชาดก ภาพแต่ละส่วนจะอยู่ในกรอบซึ่งเขียนเป็นลายล้อมกรอบด้วยลายสีน้ำเงิน แดงและขาว เรื่องที่เขียนทางทิศเหนือเป็นภาพชาดก เรื่องมโหสถชาดก ส่วนทางทิศใต้เป็นเรื่องทศชาติชาดก (พระเจ้าสิบชาติ) ซึ่งภาพจิตรกรรมฝาผนังนี้มีอายุใกล้เคียงกับภาพจิตรกรรมในวิหารลายคำ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อ.เมือง จ.เชียงใหม่ โดยเจ้าราชภาคินัย (สุริยภักฏ) บิดาของเจ้าจามสี ราชยาของเจ้าแก้วนารัฐษัตริย์ล้านนาผู้ครองนครเชียงใหม่องค์สุดท้ายซึ่งมีชีวิตในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นผู้อุปถัมภ์ในการสร้าง

ที่น่าสนใจคือ เส้นทู้กันที่ป้ายมีพละกำลังฝังอยู่ภายในด้วย รอยทู้กันแสดงอารมณ์ที่โง่งม คึกคะนอง สนุกสนาน และยังพบอีกว่าช่างชาวล้านนาผู้จักใช้ทู้กันแต่มีสีแท้เป็นดวงๆ อย่างหายาก ซึ่ง สนม สิมมาตรัง ระบุว่ายังไม่เคยพบวิธีการเช่นนี้ในจิตรกรรมฝาผนังที่ไหนเลย เมื่อเทียบกับภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดดและวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ซึ่งไม่มีการใช้ทู้กันป้ายปกปิดอย่างกล้าหาญ สภาพของเส้นทั่วไปจึงดูจืดชืดกว่าวัดบวรศรทรวงมาก

นอกจากนั้นแล้ว วิธีการเน้นความน่าสนใจของภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรศรทรวง คือ นิยมใช้กรอบรูปคล้ายภูเขา ระบายสีพื้นในด้วยสีดำ ขอบนอกเป็นแถบสีเทาและตัดเส้นด้วยสีดำ ส่วนเส้นนอกกรอบเลื่อนไหลล้อกับรูปนอกของตัวปราสาท

ธรรมาสันเทศนาแบบล้านนา

ตั้งอยู่ภายในวิหาร บริเวณด้านหน้าฐานชุกชี ลักษณะเป็นรูปทรงปราสาทวิมานทองในชาดก ธรรมาสันหลังนี้แม่เจ้าจามสีราชเทวี ราชยาในหอศีลเจ้าแก้วนารัฐเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๔ เป็นผู้สร้างถวายจากเงินที่แม่เจ้าให้มางคนเฝ้าหน้าตอกไม้ในสวนหลวงมาร้อยเป็นมัลลย์ แล้วนำไปขายพลได้เงินมาแม่เจ้าก็เก็บสะสมไว้จนพอที่

จะให้ช่างไม้สร้างธรรมาสน์ได้ ธรรมาสน์หลังนี้เป็น
 เสนาสนะสำหรับพระสงฆ์ขึ้นเทศนาธรรมแก่ญาติโยม
 มีลักษณะที่ปกปิดมิดชิดเพื่อไม่ให้โยมเห็นถึง
 อาทิปริยาต่างๆ ของพระสงฆ์ขณะเทศน์ เพราะการ
 เทศน์แบบล้านนาใช้พลังเสียงในการเทศน์สูงมากจึง
 ต้องมีเทคนิคในการเรียกพลังเสียงเฉพาะตนของพระ
 บางครั้งเป็นอาการที่ไม่สำรวมจึงมีการสร้าง
 ธรรมาสน์เทศน์แบบปกปิดมิดชิด และอีกนัยหนึ่งเพื่อ
 ป้องกันอาการอันไม่สำรวมของพระภิกษุ เพราะ
 ธรรมาสน์อยู่ในระดับสูงหากไม่มีฝาปิดกั้น อาจทำให้
 เห็นอาการของผู้ฟังเทศน์ที่ไม่ทันท่วงทีสำรวมบางอย่างของอุบาสิกได้ ปัจจุบันพระสงฆ์
 สามเณรภายในวัดยังใช้ธรรมาสน์หลังนี้ ในการเทศน์ช่วงฤดูกลางเช้าพรรษา
 อยู่เป็นประจำทุกปี

สัตตภักดิ์

สัตตภักดิ์ คือ แท่นเทียนที่นิยมวาง
 ไว้บริเวณหน้าพระประธานในวิหารหรือ
 อุโบสถตามวัดต่างๆ ในล้านนาพิธีกรรมทาง
 พระพุทธศาสนาของคนเมือง (ชาวล้านนา)
 “สัตตภักดิ์” มีคุณค่าและบทบาทหน้าที่
 สำคัญในวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะ
 ที่เป็นอุปกรณ์ประกอบพิธีกรรมที่สร้างความ
 รู้สึกเท่าเทียมกันของคนในชุมชน ซึ่งไม่ว่า
 จะเป็นคนแก่คนแก่ เป็นคนหนุ่มคนสาว หรือเป็นเด็กตัวเล็ก ๆ ต่างก็มีสิทธิ์เท่าเทียมกัน
 ที่จะได้จุดเทียนของตนบนสัตตภักดิ์หน้าพระประธาน โดยไม่มีความรู้สึกว่าเป็นของที่
 ถูกสงวนไว้สำหรับใครคนใดคนหนึ่ง วิถีปฏิบัติของคนเมืองที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ
 สัตตภักดิ์ในอดีต ทำให้พบเห็นคุณค่าของสัตตภักดิ์อย่างน้อย ๓ ประการ

ประการที่หนึ่ง สัตตภักดิ์ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ของความเท่าเทียมกันต่อหน้า
 พระประธาน (ตัวแทนของพระพุทธองค์) ของคนทุกบาททุกวัย โดยไม่แยกชนชั้นวรรณะ
 เชื้อชาติ เพศ วัย ภาษา สีมวล หรือความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วยเหตุใดๆ

ประการที่สอง สัตตภัณฑ์ตั้งอยู่หน้าพระประธานทำให้ทุกคนมีโอกาสอย่างเท่าเทียมในการฝึกฝนพัฒนาตนเอง ฝึกจิตอุปถัมภ์ ใส่ขันดอก สวดมนต์ ไหว้พระ ถวายทาน

ประการที่สาม สัตตภัณฑ์เป็นสัญลักษณ์แห่งสุนทรียะ ความงดงามทางศิลปะ ด้วยความวิจิตรพิสดารของลวดลายแห่งงานศิลป์บนพื้นบ้านล้านนาที่ส่งเสริมจิตให้สงบเย็นและมีพลัง รวมทั้งบางครั้งอาจเห็นความเรียบง่ายที่แฝงมากับศิลปกรรมชิ้นนี้

ปัจจุบันเมื่อมีโต๊ะหมู่บูชาเข้ามาแทนที่ "สัตตภัณฑ์" ของคนเมือง ทำให้คนเล็กคนน้อย ตาสี ตาสาว มีอาจเข้าไปจุดเทียนสองเล่มพร้อมกับจุดธูปสามดอกที่ตั้งบนโต๊ะหมู่บูชาที่นำมาตั้งแทนสัตตภัณฑ์ ซึ่งถูกสงวนไว้สำหรับใครสักคนหนึ่ง ปัจจุบันนี้เริ่มมีวัดวาอารามที่ตระหนักถึงคุณค่าของสัตตภัณฑ์เพิ่มขึ้น โดยการยกย้ายเอาสัตตภัณฑ์ที่ซ่อนตัวนิ่งด้านหลังวิหารมาช้านานมาเปิดดู ประดับตกแต่งให้งดงาม เช่นเดิม และนำกลับมาตั้งไว้หน้าแท่นพระประธานในวิหารเพิ่มขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นแนวโน้มที่ดีสำหรับชุมชนคนเมือง

บันไดนาค

ลักษณะราวบันไดที่ด้านหน้าวิหารหลวง โบราณสถานสำคัญภายในวัด ทำเป็นรูปมกรคายานาค ที่มีปากเป็นเหมือนจะงอยปากพญาคุสุท (บ้างเรียกว่า ปากนกแก้ว) ดังนั้น ราวบันไดที่วัดบวรนครหลวงจึงได้ชื่อว่าแตกต่างจากวัดแห่งอื่นๆ ซึ่งคงมาแปลกตามากและมีอยู่แห่งเดียวในจังหวัดเชียงใหม่ที่เป็นของดั้งเดิมแต่โบราณมา

คำอธิบายเพิ่มเติม

มกร หมายถึง งูใหญ่, สัตว์ในเทพนิยายของชาวจีน

พญานาค หมายถึง พญางูใหญ่ลักษณะลำตัวเป็นเกล็ดและมีหงอน บางตำนานกล่าวว่า เป็นพวกกายทิพย์ สามารถกลับเพศเป็นมนุษย์ได้

พญาคุสุท หมายถึง พญานกใหญ่, บางตำนานกล่าวว่า เป็นพวกกายทิพย์ สามารถกลับเพศเป็นมนุษย์ได้ มักกินสัตว์เลื้อยคลานเป็นอาหาร การสร้างนาคที่ราวบันไดวัดบวรนครหลวงนี้ เป็นการให้ศิลปะสื่อคุณธรรมสามัคคี แม้แต่นาคและคุสุทที่เป็นปรปักษ์กัน เมื่อถึงคราวปฏิบัติศาสนกิจที่ตนปรารถนาตนไว้แล้ว ก็ต้องละทิฐิขูติมิเพื่อความสำเร็จในการประกอบกิจกัน พระศาสนาดังที่เห็นรูปนาคปากคุสุท ปากนกแก้ว ราวบันไดไม่มีจวบจน

หอไตร

ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของวิหาร ลักษณะเป็นอาคาร ๒ ชั้น ชั้นล่างก่ออิฐถือปูน ชั้นบนเป็นอาคารไม้ รูปแบบเป็นทรงสถาปัตยกรรมล้านนา บูรณะครั้งล่าสุด พ.ศ. ๒๕๓๕ ให้เป็นสถานที่จัดเก็บ วรรณคดีสมัยโบราณ ปกิณกะธรรม พระสูตรและชาดกต่างๆ เพื่อรกรกถาวรยีนอดีตได้รจนาไว้อีกส่วนหนึ่งเป็นคัมภีร์โบราณจารึกเรื่องราวต่างๆ ปัจจุบันทางวัดได้จัดทำเป็นศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมในวัด เพื่อเผยแพร่ธรรมแก่เยาวชน

อุโบสถ

ตั้งอยู่ทางด้านใต้ของวิหาร เป็นรูปทรงเป็นแบบสถาปัตยกรรมล้านนา สร้างขึ้นก่อน พ.ศ. ๒๔๘๗ หลังจากถอนพัทธสีมาอุโบสถหลังเก่าที่อยู่อีกฝั่งตรงข้ามมา เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีอุปสมบท พระภิกษุให้แก่กุลบุตรผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา และใช้สำหรับทำสังฆกรรมของคณะสงฆ์ภายในวัด เช่น สวดปาฏิโมกข์ในช่วงฤดูเข้าพรรษา และกรานกฐิน (สวดให้ผ้ากฐินหลังจากรับกฐินแล้ว)

ภาพอุโบสถหลังเดิมก่อนการรื้อถอนสร้างหลังใหม่ทดแทน

เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

ตั้งอยู่ด้านหลังของวิหาร เป็นเจดีย์รูปทรงปราสาท มีเรือนทาสทั้งสี่ด้าน บัวด้วยทองจังโกเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่หลัง พ.ศ. ๒๕๐๐ เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

ประวัติแม่เจ้าจามรี ณ เชียงใหม่

ผู้ดูแลมรดกนครหลวงต่อจากบิดา

เจ้าหญิงศุภกฤษ์ผู้ยากผู้สมควรเป็น “ราชเทวี” ของเจ้านายชั้นผู้ครองนคร ถึงแม้ประวัติชีวิตของท่านจะเรียบๆ สงบเสงี่ยมเป็นศรีของคุ้ม เป็นที่รักของสามิ เป็นที่พึ่งพิงของลูกๆ ตลอดกาล เจ้าหญิงจามรี ณ เชียงใหม่ เป็นธิดาองค์ที่ ๕ ของเจ้าราชภาคินัย (เจ้าน้อยสุริยนาฏ) เป็นโอรสองค์หัวปีของพระเจ้ากาวิละ พระเจ้าครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๑ และเป็นเจ้าพี่ของพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ (เจ้าหนานสุริยวงศ์) พระเจ้าเชียงใหม่องค์ที่ ๖

เจ้าหญิงจามรีได้ทำการเสกสมรสกับเจ้าแก้วนารัฐ (อินทแก้ว ณ เชียงใหม่) ขณะนั้นยังดำรงตำแหน่งเจ้าราชวงศ์ และต่อมาได้เป็นเจ้าอุปราชแล้ว ครั้งสุดท้ายได้รับพระราชทานพระสุพรรณบัฏเลื่อนเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ด้วยเหตุนี้ “เจ้าหญิงจามรี” จึงมาเป็น “แม่เจ้าจามรี” ในระยะต่อมา กล่าวกันว่าแม่เจ้าจามรีเป็นเจ้าหญิงที่เสน่ห์แรงดึงดูดความรักใคร่ของทุกคนที่มาใกล้ชิด แม้รูปร่างของแม่เจ้าจะบอบบาง แต่แฝงอยู่ด้วยกิริยาพาที เรียบร้อย สุภาพอ่อนโยน รู้จักเอาอกเอาใจ อิริยาบถคล่องแคล่วว่องไว มีแนวส่อถึงอำนาจราชศักดิ์ จึงนับว่าแม่เจ้าองค์นี้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติเหมาะสมกับตำแหน่งชายาของเจ้าผู้ครองนครโดยแท้

แม่เจ้าจามรีไม่ถือองค์และไม่ยอมห่างเหินพระญาติพระวงศ์ บุตรหลานบริวาร รับประทานใกล้ชิด ใครมีทุกข์สุขอย่างไรมักได้รับการเยี่ยมเยียน เอาอกเอาใจได้ตามถึงสภาพความเป็นไปจากแม่เจ้าเสมอ มีอะไรที่แม่เจ้าพอจะช่วยเหลือเกื้อกูลได้แล้ว แม่เจ้าไม่รีรอ ดังนั้นแม่เจ้าจึงเป็นที่รักใคร่ยิ่งในบรรดาเจ้านายราชวงศ์ฝ่ายเหนือ

พูดถึงความเจริญอนุสหนแล้ว แม่เจ้านับว่าเป็นหลักชัยใหญ่ เอาใจใส่ทำนุบำรุงกิจการพระศาสนาเสมอ อาทิ แม่เจ้าจะสั่งให้นางคนใช้เอาดอกไม้อดที่เก็บจากภายในสวนหลวงมาร้อยเป็นมาลัยไปขายที่ตลาดสดทุกๆ วัน แล้วเก็บหอมเงินทองที่ได้จากการขายไว้ต่างหาก เพื่อพอก่อการแล้ว แม่เจ้าก็นำเงินก้อนนั้นไปให้ช่างไม้ทำธรรมมาสน์ส่งไปถวายไว้ที่วัดบวรนครหลวง เป็นวัดที่เจ้าราชภาคินัยบิดาของท่านสร้างขึ้น

แม่เจ้าจามรี ณ เชียงใหม่ มีโอรสธิดากับพ่อเจ้าแก้วนารัฐ รวม ๓ องค์ ได้แก่

๑. ร.ต.เจ้าอุตรการโกศล (เจ้าคุณเกษม ณ เชียงใหม่ สมรสกับเจ้าหญิงบัวชุม ณ เชียงใหม่) ไม่มีบุตรธิดาสืบสกุล เจ้าอุตรการโกศลถึงแก่กรรมเมื่อมีอายุ ๓๓ ปี ในปี พ.ศ. ๒๔๕๔

๒. เจ้าหญิงบัวทิพย์ ณ เชียงใหม่ ครั้งแรกสมรสกับ ร.ต.เจ้าน้อยกฤษ สิริพรสมิธดาคนหนึ่งชื่อ เจ้าหญิงสิริธิดาธรา ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๑๐ ปี ต่อมาได้แยกทางกัน และได้สมรสกับเจ้าราชภาคนิย (เมืองขึ้น ณ เชียงใหม่)

๓. เจ้าราชบุตร (วงศ์วัน ณ เชียงใหม่) สมรสกับเจ้าหญิงจันทร์ ธิดาเจ้าหญิงห่าน ณ เชียงใหม่ ธิดาของเจ้าหญิงอุบลวรรณ

เจ้าแม่จามรี ณ เชียงใหม่ วายชนม์ที่คุ้มเจ้าราชบุตร (วงศ์วัน) เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๔๗ อัฐิของแม่เจ้าบรรจุที่อุ้งของพระอุล ณ เชียงใหม่ ที่วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และอีกส่วนได้บรรจุภายในวัดบวรนครหลวงที่แม่เจ้าสืบทอดเจตนากรรมของบิดาท่านำมาฝังสืบต่อมา

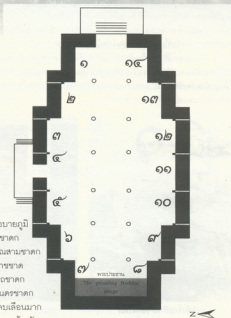

แม่เจ้าจามรี ณ เชียงใหม่

อุ้งแม่เจ้าจามรี ณ เชียงใหม่
ตั้งอยู่ภายในวัดบวรนครหลวง

อธิบายแผนผังฝ่าผนังภายในวิหาร

- ผนังที่ ๑ ภาพบายภูมิ
- ผนังที่ ๒ เติมียาตถ
- ผนังที่ ๓ สุวรรณสามชาติก
- ผนังที่ ๔ เนมิราชชาติ
- ผนังที่ ๕ มโหสถชาติก
- ผนังที่ ๖ เวลสันตราชชาติก
- ผนังที่ ๗ ภาพพลเรือนมาก
- ผนังที่ ๘ ภาพการสร้างวัดบวรศรทหลวง
- ผนังที่ ๙ พุทธประวัติ ตอนองค์มาต
- ผนังที่ ๑๐ วิรุทธชาติก
- ผนังที่ ๑๑ พุทธประวัติ ตอนออกมหาภิเนษกรรม
- ผนังที่ ๑๒ พุทธประวัติ ตอนออกมหาภิเนษกรรม
- ผนังที่ ๑๓ พุทธประวัติ ตอนเมารัจฉ
- ผนังที่ ๑๔ ขบวนพิธีไปทำบุญ

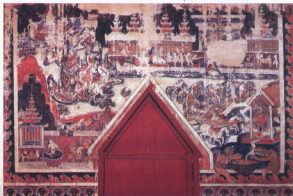
ผนังที่ ๑ ผนังเดิมห้องอบายภูมิซีกด้านซ้ายประธาน

ผนังที่ ๒ ผนังเดิมห้องเคมียชาดกอันเป็นพระชาติแรกของทศชาติชาดก พระโพธิสัตว์บำเพ็ญเนกขัมมบารมี คือความอดกลั้นเพื่อให้หลุดพ้นจากการทำความชั่ว โดยพระเคมียแต่ครั้งทำพระองค์เป็นจ้อย โป้ และหนูหนวก แม้จะถูกทดสอบหรือยั่วชวน ต่างๆ พระกุมารก็ทรงนิ่งเฉยเสีย ซึ่งภาพในตอนนี้ชำรุดไปบางส่วนแต่ยังพอเห็นเค้าได้

ผนังที่ ๓ ผนังเต็มห้องสุวรรณสามชาดก ผนังกลบเลือนชำรุดไปมาก แต่ยังพออ่านเรื่องได้ พระโศภิต์เสวยพระชาติเป็นสุวรรณสาม น้ำเพ็ญเมตตาบารมี

ผนังที่ ๔ ผนังเต็มห้องเนมิราชชาดก พระโศภิต์เสวยพระชาติเป็นพระเนมิ น้ำเพ็ญอธิษฐานบารมี เหล่าเทพยดาส่งมาตีเทพบุตรนำราชรถทองมารับพระเนมิไปเจียวยรมเมืองสวรรค์และเมืองนรก

ผนังที่ ๕ ผนังเดิมห้องมโหสถชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถ
บำเพ็ญปัญญานารมี ภาพด้านบนชำรุดไปพอสมควร

ผนังที่ ๖ ผนังเดิมห้องเวสสันดรชาดก พระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ซึ่งเสวย
พระชาติเป็นพระเวสสันดร บำเพ็ญทานบารมีอันเป็นบารมีที่ยิ่งใหญ่ที่สุด

ผนังที่ ๗ ผนังห้องนี้ชำรุดลบเลือนไปทั้งหมด

ผนังที่ ๘ ผนังเดิมซีกด้านขวาพระประธานชำรุดเป็นภาพเกี่ยวกับ
วัดมณฑลกลางแห่งนี้

ผนังที่ ๔ ผนังเต็มห้องพุทธประวัติ ส่วนล่างของภาพด้านซ้ายเป็นภาพ
องคุลิมาลกำลังวิ่งไล่เพื่อจะทำร้ายพระพุทธเจ้า ด้านขวาเป็นตอนที่องคุลิมาลกลับใจ
ออกบวช

ผนังที่ ๑๐ ผนังเต็มห้องวิสูตรชาติก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวิสูตรบัณฑิต
บำเพ็ญตบะบารมี ด้านบนมีภาพพุทธประวัติตอนประสูติแทรกอยู่

ผนังที่ ๑๑ ผนังเดิมห้องพุทธประวัติตอนเจ้าชายสิทธัตถะพบเทวทูตทั้งสี่
ตอนการสละอันยิ่งใหญ่และตอนออกมหาภิเนษกรมณ์

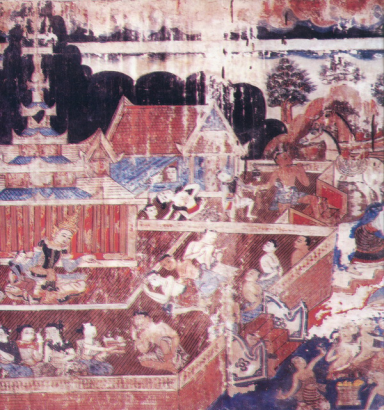
ผนังที่ ๑๒ ผนังเดิมห้องพุทธประวัติตอนเจ้าชายสิทธัตถะทรงตัดพระเมาลี และ
ตอนพระอินทร์ทรงตีคพิณทิพย์สามสายถวาย

ผนังที่ ๑๒ ผนังเดิมห้องพุทธประวัติตอนเมารผจญ และตอนเลื่อยฉาค

ผนังที่ ๑๓ ผนังเดิมห้องชนวนพิถีไปทำบุญ

ภาพเดิมือชาดก ตอนพระเดมิย์นั่งอยู่บนตักพระราชบิดาเมื่อออกว่าราชการ
ทรงทอดพระเนตรพระราชบิดาสั่งตัดลิ้นลงโทษ ภาพอนุบลาล้าง แม้พระเดมิย์จะถูก
ยั่วยวนแต่พระกุมารก็ยังคงนิ่งเฉย ภาพตอนบน นายสุนันท์เพชฌฆาตนำพระเดมิย์
ไปประหารชีวิตในป่า

ภาพบน พระเดมิย์แสดงอาการอย่างคนปกติและแสดงความประสงค์ที่จะออกบวช ส่วนล่างเป็นตอนพระเดมิย์แสดงธรรมแก่ข้าราชการบริพารและราษฎรจนยังเกิดความเลื่อมใสพากันออกบวชจนหมดสิ้น

ภาพชาวบ้านที่พากันออกไปฟังธรรมจากพระเถรย์ ในภาพสะท้อนให้เห็นการแต่งกายของหญิงสาวชาวล้านนา

การดูคุณค่าทางศิลปะที่สำคัญคือการแสดงออกทางอารมณ์ ดังภาพสาวหนุ่มทอดกกระหวัดกันเป็นคู่ในผนังสุวรรณสถานชาดก แสดงอารมณ์โรแมนติกที่น่าชมเชยมาก*

* คำบรรยายภาพโดย น. ณ ปากน้ำ

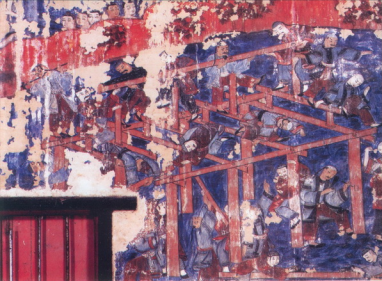
ภาพสุวรรณสามชาติ ภาพเล่าเป็นตอนท้าวทนต์ยกกำลังนำไพร่ยี่สิบสาม
ซึ่งมาดักนำไปประณินนิบัติตามารดา ส่วนภาพบน คาบสลาบสินีและท้าวทนต์ยกกำลัง
รำพันข้างศพสุวรรณสาม

พระเมธีขมมรก เป็นภาพตอนหนึ่งในแนวระชาดก

พระเนมิประทีปบนราชรถทองขึ้นไปชมลวรรค์ ภาพเขียนที่นี้มีความเป็น
ตัวของตัวเอง การเขียนรูปภูเขา ต้นไม้ ชรรษาดี แม้แต่ท่าทรงของบุคคลล้วนเป็น
ลักษณะแบบธรรมชาติ มิใช่ลักษณะนาฏลักษณะที่เป็น "ท่าครู" อย่างที่เราเห็นกัน

ภาพการก่อสร้างศาลาในผนังโบสถ์วัดราชคฤห์ ภาพนี้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มาก
 เผยให้เห็นลักษณะสถาปัตยกรรมทางล้านนา และมีการเขียนแสดงวิธีการก่อสร้างอาคาร
 /ไม้ ทำให้เรามีโอกาสเห็นโครงสร้างอย่างชัดเจน การเขียนภาพใช้สีแดงสดไล่ดูตั้งแต่

ภาพการตระเตรียมอาหาร แสดงให้เห็นสภาพของผู้คน ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเชียงใหม่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งเป็นภาพอันหาดูได้ยาก มุมล่างขวาเป็นภาพคนจีนทำหน้าที่คุมการก่อสร้างศาลา

ภาพพระเวสสันดรอันเป็นพระชาติสุดท้ายแห่งการบำเพ็ญบารมีสิบทัศของพระโพธิสัตว์ ผู้จะมาจุติเป็นพระบรมศาสดา พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระเวสสันดรทรงพระราชทานช้างปัจจัยนาเคนทรให้เป็นทานแก่พราหมณ์แคว้นกาลิงครุฑ

พระเวสสันดรและพระนางมัทรีพาสองกุมารมาทูลถวายพระเจ้าศตยชัย
ออกจากเมือง ขึ้นเบื้องหลังปราสาท ท้องฟ้าระบวยด้วยสีดาสนิท ซึ่งการใช้สีด่า
เบื้องหลังปราสาทนี้ เป็นลักษณะพิเศษของจิตรกรรมล้านนา

พระเวสสันดรและพระนางมัทรีทรงอุ้มสองกุมารค้นหาและขาสีไปสู่ป่าไพศุภฤกษ์ จิตรกรได้เขียนอารมณ์ของสีให้เห็นสีแดง คือเป็นดินเบื้องหน้าคดโค้ง เสมือนความทุกข์ตรมลำบากเป็นสัญลักษณ์สำแดงเหตุให้เห็นเบื้องหน้า นับเป็นอารมณ์อย่างหนึ่งของนายช่างจิตรกร ซึ่งนำเอาอำนาจของสีมาตีแผ่ให้เห็นอารมณ์ของภาพ

ภาพชุดกษัตริย์ของพระราชาท่านสองกุมาร ตอนบนพระอินทร์แปลงกายมาเป็นเสือดำ เสือโคร่ง และสิงห์ เพื่อขัดขวางพระนางมัทรีไม่ให้กลับไปยังศาลา

ภาพชาวไทใหญ่ถวายอาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ เป็นภาพตอนหนึ่งในสมัย
พุทธประวัติของคุติมาลกลับใจออกบวช

พระภิกษุในดอกพุทธาน
เป็นภาพตอนหนึ่งในผนังพุทธประวัติ
ตอนองคุลิมาลกลับใจออกมาช

องคุลิมาลวิ่งไล่ตามพระพุทธเจ้า
แต่งกายงมผ้าห่อเครื่อง มีดาบปักอยู่ที่ต้นขา
ทั้งสองข้าง

ภาพพุทธประวัติตอนประสูติ เป็นภาพที่แทรกอยู่ในผนังวังสุริยาสถก

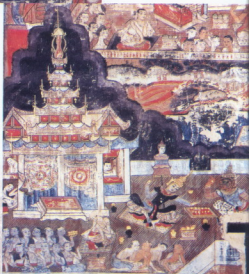

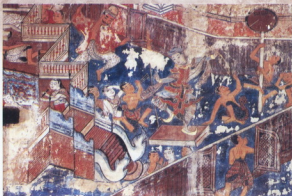
วิสูตรมณฑิตัดคลื่นความให้แก่ท้าวสักกเทวราช พระเจ้าอนันตชัย พญาศรุต และพญาอรุณนาคราช

นางอิรัมพตี
พระธิดาพญานาคกำลัง
พ้อนรำหาผู้ที่จะนำตัว
วิสูตรบัณฑิตมาถวายแก่
พระมารดา

ภาพตอนบนนั้นสกา
ระหว่างพระเจ้าอนัญชัย
กับท้าวปณณกะยักษ์ โดยมี
วิสูตรบัณฑิตเป็นเดิมพัน
สังเกตที่เครื่องยอดปราสาท
เขาเขียนโดยใช้ระบบเครื่อง
บนปราสาทพม่า ดูแล้วไม่
ผิดกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง
ที่สุโขทัยหลังๆ แสดงถึง
อิทธิพลจิตรกรรมพม่าได้
เข้ามาครอบงำจิตรกรรม
ล้านนาอย่างรุนแรง

เจ้าชายสิทธัตถะทรงประลองกำลัง เป็นภาพที่มีชีวิตชีวาและเป็นตัวของตัวเองภาพหนึ่ง

ภาพตอนบวชนเทวทูตทั้งสี่คือ เทพยดาแปลงกายมาเป็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย เป็นอุบายให้เจ้าชายสิทธัตถะตัดสินใจออกบวช

ภาพตอนการละเล่นยิ่งใหญ่ เจ้าชายสิทธัตถะทรงทราบข่าวว่า พระนางยโสธรา ประสูติพระราชโอรส คือพระราहुล พระองค์จึงทรงตัดสินพระทัยออกบวช เพื่อแสวงหาความหลุดพ้นในคืนนั้น เล็นสินเทาของที่นี่มิได้ใช้เล็นสินเทาเป็นหยักแหลมรูป ฟันปลาอย่างภาคกลาง แต่เขียนเป็นลายตามแบบแผนของเขา

นายฉันทะนำน้ำกัณฐะมาเข้าเฝ้าเจ้าชายสิทธัตถะเพื่อพาพระองค์เสด็จออกจากเมือง ฉานนี้แสดงถึงชีวิตความเป็นไปของผู้คนและสภาพความเป็นอยู่ของชาวล้านนาในสมัยนั้นเป็นอย่างดี

ภาพตอนออกมหาภิเนษกรรม ภาพแต่ละแห่งแต่ละมุมชวนให้พิจารณาอย่างละเอียดและดูได้นาน ๆ เป็นจิตรกรรมอันทรงคุณค่าที่มีชื่อเสียงของล้านนา ภาพออกมหาภิเนษกรรมนี้ เป็นสิ่งที่แปลกตาว่าที่เคยเห็นมา ณ ที่ใด

พุทธประวัติตอนเจ้าชายสิทธัตถะทรงตัดพระเมาฬี โครงสีโดยส่วนรวม
ค่อนข้างสว่าง เพราะเขาเขียนบนพื้นสีขาวที่เตรียมไว้ ส่วนใดเป็นสีอ่อนก็จะระบาย
สีอ่อนๆ คล้ายเทคนิคสีน้ำ ส่วนสีแดงใช้ฉวัดฟันเขาจึงมีส่วนที่เว้นสีพื้นขาวมาก

ภาพพุทธประวัติตอนพระสุบินนิมิต พระอินทร์ทรงคิดพิณทิพย์สามสาย
ถวายพระพุทธเจ้า เพื่อให้ทรงตระหนักถึงทางสายกลาง

ภาพขุนม้า ผนังพุทธประวัติตอนเจ้าชายสิทธัตถะตัดพระเมาฬี และพระอินทร์
ทรงพิณถวายเช่นเดียวกับภาพขุนนางช้าง

ภาพขบวนช้างมีมือช่างชาวเหนือที่เขียนภาพในเชิงเรียลลิสม์ (Realism) อันแปลก
ไปกว่าภาพคลาสสิก ขบวนช้างของสาวสนมกำนัลในที่นั่งด้านหน้าพระอุโบสถ
วัดสุพรรณาราม ที่นั้นเขามุ่งแสดงถึงเส้นลีลาของช้าง วูเขากับลุ่มพุ่มพุ่มพฤษที่สัมพันธ์
กันเป็นเสียงคนดริอย่างลึกซึ้ง แต่ที่นี้เราได้เห็นขบวนช้างที่กำลังใช้งาน ผู้คนกำลัง
มุ่งไปประกอบภารกิจของตน เมื่อหลังคือสายชล เน้นโคลกับพุ่มพฤษ ดูเด่นนัด
ชัดแจ้ง มิได้แต่งแต้มความสวยสดงดงามใดๆ ลงไป เราได้เห็นสภาวะของเรียลลิสม์โดยแท้

ผนังตอนमारผจญ
พญาสัตว์ตีमारมาขัดขวาง
การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

ภาพเหล่ากองทัพนาร
ในตอนमारผจญ มีภาพคนแต่ง
ตัวแบบชาวไทใหญ่ปะปน
อยู่ด้วย

ภาพขบวนพิธีไปทำบุญของชาวไทใหญ่ ภาพนี้จะเห็นชีวิตความเป็นอยู่ของชาวพื้นเมืองเชียงใหม่ในสมัยอดีตอย่างถนัดชัดเจน นับว่าเป็นภาพอันมีคุณค่าอย่างมหาศาล

ภาพนรกในคอนอบายภูมิ ภาพการลงโทษผู้กระทำความชั่วด้วยวิธีการต่างๆ เป็นภาพอีกตอนหนึ่งที่แสดงความสยดสยองแห่งอบายภูมิและความน่าเกรงขาม นับว่าเป็นภาพที่ให้อารมณ์ความรู้สึกมากที่สุด

បញ្ចប់ ២ ភូមិបុរាណ

ច្បាប់ប្រជា

ការអប់រំនិងការសម្រេច
បង្កើត

ក្នុងប្រទេសកម្ពុជា

ខ្មែរក្រហម

พุทธियบท

ความหมายและความสำคัญของวัด ศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธถือกำเนิดในประเทศอินเดียก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี (พุทธศักราช เริ่มตั้งแต่ปีพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน) ซึ่งนับว่าเป็นศาสนาที่สำคัญที่สุดในโลก ศาสนาหนึ่ง มีผู้นับถือหลายร้อยล้านคน โดยเฉพาะในแถบประเทศเอเชียใต้ เอเชีย ตะวันออก และเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะในประเทศไทย พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยาย เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ ได้แก่ ในเขตประเทศพม่าและประเทศไทย ในสมัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งมีกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี

พระศาสดาผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนา คือ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็น โอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางสิริมหามายาแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ปัจจุบันอยู่ในประเทศเนปาล พระพุทธเจ้าทรงมีพระนามเดิมว่า เจ้าชายสิทธัตถะ ในขณะที่ทรงพระเยาว์ได้ศึกษาศิลปวิทยาในสำนักต่างๆ หลายสำนัก จนกระทั่งมีความ รู้ ความสามารถ และความชำนาญในวิชาการต่างๆ หลายสาขา

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชนมายุได้ ๑๖ พรรษาทรงอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิง ยโสธรา มีพระโอรสหนึ่งพระองค์ คือ เจ้าชายราหุล ในชีวิตมรชาของพระองค์มีแต่ ความสุขสมหวัง ต่อมาเมื่อพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา ก็ทรงเบื่อหน่ายโลก เพราะทรง เห็นความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสังขาร และทรงหวังจะช่วยชาวโลกให้พ้นทุกข์ จึงได้ ทรงลดความสุขทั้งมวลไม่ว่าจะเป็นพระราชทรัพย์ พระโอรส พระมเหสี พระบิดา พระมารดา ญาติพี่น้องและมิตรสหายออกบวช เพื่อหาทางที่จะนำไปสู่ความพ้นทุกข์ ทรงผนวชอยู่จนกระทั่งมีพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา จึงได้ตรัสรับรฤพระพุทธสัมมาสัมโพธิญาณ คือ รู้แจ้งจักรวาลแห่งโลก เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยคำว่า "พุทธ" หมายถึง ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน

เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว ได้เสด็จไปโปรดสัตว์สั่งสอนประชาชนตามแคว้นต่างๆ ในประเทศอินเดีย เป็นเวลา ๔๕ ปี ปรากฏว่าชาวอินเดียในสมัยนั้นได้หันกลับมานับถือ พระพุทธศาสนา และเข้ามามรพชาอุปสมบทเป็นจำนวนมาก พระพุทธเจ้าทรง สั่งสอนอยู่จนกระทั่งมีพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา จึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ เมือง กุสินารา ประเทศอินเดีย

คำสอนของพระพุทธเจ้าได้รับการบันทึกไว้เป็นพระคัมภีร์ เรียกว่า พระไตรปิฎก มีความยาว ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้ แบ่งออกเป็น ๓ คัมภีร์ คือ คัมภีร์พระวินัยปิฎก

ว่าด้วยเรื่อง วินัย คือสำหรับให้พระภิกษุ สามเณรปฏิบัติ นอกจากนี้คัมภีร์พระไตรปิฎก
ยังกล่าวถึงศีลเบื้องต้น และการกำหนดกฎเกณฑ์ ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
เช่นเรื่อง การอุปสมบท การผูกพัทธสีมา เป็นต้น คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก เป็นคัมภีร์
พระสูตร กล่าวถึงหลักธรรมต่างๆ ของพระพุทธเจ้า คัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก กล่าว
ถึงธรรมชั้นสูง หรือปรมัตถ์ที่จะที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้

ศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าที่รวบรวมได้จากการประชุมคณะสงฆ์ ภายหลัง
พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วประมาณ ๑ ศตวรรษ มีดังนี้

๑. อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
๒. อริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค
๓. ปฏิจจสมุปปาต
๔. อริยมรรค ๘
๕. นิพพาน

คำสอนด้วยมรรค ๘ เป็นคำสอนให้ดับทุกข์ทั้งปวง ย่อลงมาได้เป็นไตรสิกขา
คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มีดังนี้

๑. สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ คือ ศีล
๒. สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ คือ สมาธิ
๓. สัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปะ คือ ปัญญา

ความหมายในการศึกษาของไตรสิกขา ซึ่งเป็นสุดยอดการปฏิบัติทั้งหมด
ในพระพุทธศาสนา คือ

๑. ศีล คือการฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรมทางกาย และวาจา ให้มีความสัมพันธ์
กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและเกิดผลดี

๒. สมาธิ คือ การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่าง
เกิดขึ้นเพราะความตั้งใจ ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ตั้งงามแล้ว ก็จะควบคุมดูแลและ
นำพฤติกรรมไปในทางที่ตั้งงามด้วย

๓. ปัญญา คือ การพัฒนาปัญญา เพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุม
พฤติกรรมทั้งหมด เป็นตัวปลดปล่อยจิตใจให้ทางออกแก่จิตใจที่โล่งและเป็นอิสระ

หัวใจพระพุทธศาสนา ๓ ประการ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์
แก่พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป ณ พระเวฬุวัน หลังจากตรัสรู้เพียง ๙ เดือน และทรงแสดง
ปฐมเทศนาเพียง ๙ เดือน ก็ทรงสรุปรวมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ฝ่ายของมรรค
กับนิโรธ ซึ่งถ้าใครปฏิบัติตามทีละดวงไว้ ทุกข์กับสมุทัยก็หมดไป กล่าวโดยสรุปแล้วเป็น
ไตรสิกขาตรงตัว คือ ๑.การไม่ทำบาปทั้งปวง ๒.การทำกุศลให้สมบูรณ์ ๓.การทำจิต
ของคนให้ผ่องใส

ศาสนาในประเทศไทยที่รัฐบาลให้ความอุปถัมภ์ มีทั้งหมด ๕ ศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู และศาสนาซิกข์ ทุกศาสนามีองค์ประกอบหลักที่สำคัญๆ ๕ ประการ คือ ศาสดา ศาสนธรรม ศาสนิก ศาสนสถาน และศาสนพิธี

๑. **ศาสดา** หมายถึง องค์ศาสดาที่มีตัวตนอยู่จริง สามารถตรวจสอบยืนยันได้ทางประวัติศาสตร์ ฐานะของศาสดาจะเป็นที่เคารพสักการะของศาสนิกชน

๒. **ศาสนธรรม** เป็นผลสืบเนื่องมาจากศรัทธาหรือสืบเนื่องมาจากปัญญาของศาสดา ศาสนิกชนนับถือในฐานะสิ่งสูงสุด จะต้องให้ความเคารพสักการะเทิดทูน แม้แต่ตัวคัมภีร์ที่ใช้จารึกคำสอน

๓. **ศาสนิกชน** คือ ปวงชนที่ให้การยอมรับนับถือในคำสั่งสอนศาสนานั้นๆ ปกติมี ๒ ประการหลัก คือ นักบวชและผู้ครองเรือน หรือบางศาสนาแม้จะไม่มีนักบวชแต่มีคนทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนศาสนิก

๔. **ศาสนสถาน** ใช้เป็นที่อยู่อาศัยของนักบวช การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จนถึงเป็นที่รวมองค์ประกอบหลักของศาสนาทั้งหมดในศาสนสถาน ฐานะของศาสนสถานจึงเป็นสมบัติของศาสนา

๕. **ศาสนพิธี** พิธีกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นจากศาสดาโดยตรง หรือศาสนิกคิดค้นขึ้น มีเนื้อหาโดยสรุปคือ มุ่งขจัดความไม่รู้ ความกลัว ความอึดอัด สอนตอบความต้องการในสิ่งที่ตนขาดแคลน จำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าปฏิบัติตามหลักของศาสนา

แม้ประเทศไทยจะมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทางราชการได้ให้ความสำคัญด้านศาสนาмаก ดังจะเห็นได้จากการกำหนดวันหยุดราชการในวันศาสนพิธีสำคัญๆ คือ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันเข้าพรรษา เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ปฏิบัติศาสนพิธีโดยพร้อมเพรียงกัน ในส่วนของศาสนาอื่นนั้นรัฐบาลก็ได้เอื้อเฟื้อต่อคนไทยที่นับถือศาสนานั้นๆ และให้ความอุปถัมภ์ตามโบราณราชประเพณีที่พระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์ไว้ ซึ่งได้แก่ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู และศาสนาซิกข์ และในวันสำคัญของศาสนาอื่นๆ ศาสนิกชนก็สามารถปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาของตนเองได้เช่นกัน ดังนั้นเพื่อเป็นการให้องค์ความรู้นี้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนาในประเทศไทย ทูตโยบภักดิ์จะขอเสนอความหมายของคำจำกัดความที่ใช้แทนความสำคัญของสรรพนามบัญญัติ ในพระพุทธศาสนาและความสำคัญของโบราณสถาน บทบาท

หน้าที่ของวัดมวกครกหลวงกับสังคม โดยสังเขปดังต่อไปนี้

โบราณสถาน หมายถึง ตามพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ.๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้ให้ความหมายไว้ในมาตรา ๔ ว่า “อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย”

วัด หมายถึง สถานที่ทางศาสนา ตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะและอาคารถาวรวัตถุต่างๆ เป็นที่พำนักอาศัยศึกษาปฏิบัติพระธรรมวินัย และประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ นอกจากนี้วัดยังเป็นศูนย์กลางบริการทางการศึกษาและทางสังคม รวมทั้งเป็นแหล่งส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและประเพณี วัดทั้งหลายมีฐานะทางกฎหมาย คือ เป็นนิติบุคคลเท่าเทียมกัน แต่ในทางพระวินัยมีฐานะแตกต่างกัน ดังนั้น ตามมาตรา ๓๑ แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ได้จำแนกวัดออกเป็น ๒ ชนิด คือ สำนักสงฆ์ และวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

สำนักสงฆ์ หมายถึง วัดที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งวัดแล้วแต่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา รวมถึงวัดที่ได้รับพระบรมราชานุญาต ให้สร้างขึ้นตามความในมาตรา ๙ แห่ง พ.ร.บ. ลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ.๑๒๐ และวัดที่สร้างขึ้นก่อน ร.ศ.๑๒๐ (พ.ศ.๒๔๔๕) ซึ่งยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาด้วย นับว่าเป็นวัดที่สมบูรณ์ทางกฎหมายแล้ว

วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา หมายถึง “อาราม” ตามที่ได้เคยบัญญัติไว้ในมาตรา ๕ แห่ง พ.ร.บ.ลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ.๑๒๐ เป็นวัดที่เลื่อนฐานะมาจากสำนักสงฆ์โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เพื่อประโยชน์แก่สังฆกรรมตามพระธรรมวินัยสำหรับพระสงฆ์ นับว่าเป็นวัดที่สมบูรณ์ด้วยฐานะทั้งทางกฎหมายและทางพระธรรมวินัยทุกประการ

พระอารามหลวง หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ และปวงราชวงศ์เป็นกษัตริย์องค์ พระราชทานเพื่อเป็นเกียรติยศแก่ผู้ทำศึกตีลงมาหรือแก่วัดเอง มีอยู่จำนวนหนึ่งที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพารผู้ใหญ่ทรงสร้างขึ้นหรือทรงโปรดให้ปฏิสังขรณ์และสร้างขึ้นน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระอารามหลวง รวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์และทรงรับให้เป็นพระอารามหลวงด้วย

วัดราชบุรย์ หมายถึง วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ซึ่งไม่ได้นับเข้าเป็น

วัดร้าง หมายถึง วัดที่ไม่มีพระภิกษุสงฆ์พำนักอาศัยประจำ ซึ่งทางราชการจะขึ้นทะเบียนไว้เป็นวัดร้างโดยกรมการศาสนาหรือจังหวัดที่กรรมการศาสนามอบหมายให้ดูแลรักษา วัดที่ร้างยังคงสภาพเป็นนิติบุคคลโดยสมบูรณ์ และมีโอกาสที่จะเป็นวัดมีพระสงฆ์ได้อีก โดยดำเนินการตามกฎหมายกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการยกวัดร้างเป็นวัดที่มีพระสงฆ์ พ.ศ.๒๕๒๔

ที่พักสงฆ์ หมายถึง สถานที่พำนักอาศัยชั่วคราวสำหรับพระภิกษุ สามเณร ซึ่งพุทธศาสนิกชนได้สร้างขึ้น แต่ยังไม่ได้รับอนุญาตให้สร้างและตั้งวัดจากทางราชการ

ที่วัด หมายถึง ที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น

ที่ธรณีสัณต์ หมายถึง ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด

ที่กัลปนา หมายถึง ที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระพุทธศาสนา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม หมายถึง โรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในที่วัดหรือที่ธรณีสัณต์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้การศึกษแก่พระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ นักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี หมายถึง โรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในที่วัดหรือที่ธรณีสัณต์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้การศึกษแก่พระภิกษุ สามเณร ตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลี แบ่งเป็น ๔ ชั้น คือ บาลีประโยค ๑ - ๒ บาลีประโยค ๓ บาลีประโยค ๔ บาลีประโยค ๕ บาลีประโยค ๖ บาลีประโยค ๗ บาลีประโยค ๘ บาลีประโยค ๙

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในที่วัดหรือที่ธรณีสัณต์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณร ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่สมณะ

การศึกษাপริยัติธรรม หมายถึง การศึกษาธรรมและบาลี

สำนักศาสนศึกษา หมายถึง สำนักเรียนพระปริยัติธรรม

สำนักศึกษาธรรม หมายถึง สำนักที่สอนปริยัติธรรม ตามหลักสูตรประโยคนักธรรมหรือธรรมศึกษา

สำนักบาลี หมายถึง สำนักที่สอนปริยัติธรรมตามหลักสูตรประโยคบาลี

วิชาการพระพุทธศาสนา หมายถึง วิชาซึ่งจัดให้แก่พระภิกษุ สามเณรศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และแผนกบาลีสถาบันหลวง

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หมายถึง หน่วยเผยแพร่ศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาที่วัด มูลนิธิ สมาคม สถานศึกษา หรือหน่วยงานของรัฐได้จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษามอบรมปลูกฝัง ศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนมีชื่อย่อว่า "ศพอ." ซึ่งความหมายของบุคลากรในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ปัจจุบันกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมได้เปลี่ยนชื่อจากศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัด

มหาวิทยาลัยสงฆ์ หมายถึง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขต หมายถึง เขตการศึกษาของมหาวิทยาลัยที่มีคณะสถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัยสงฆ์ หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่สองส่วนงานขึ้นไป ตั้งอยู่ในเขตนั้นตามที่สภามหาวิทยาลัยกำหนด

คณะสงฆ์ หมายถึง บรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

ภิกษุ หมายถึง ผู้ที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และรักษาศีล ๒๒๗ ข้อ

สามเณร หมายถึง ผู้ดำรงเพศอย่างพระภิกษุ แต่สมาทานศีล ๑๐

คณะสงฆ์อื่น หมายถึง บรรดาบรรพชิตจีนิกายหรืออนันิกาย

พระราชราชาคณะ หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้ง และสถาปนาให้มีสมณศักดิ์ตั้งแต่ชั้นสามัญจนถึงชั้นสมเด็จพระราชาคณะ

พระสมณศักดิ์ หมายถึง พระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานยศหรือบรรดาศักดิ์

พระสัญญาบัตร หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับใบตั้งยศหรือบรรดาศักดิ์

สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ หมายถึง สมเด็จพระราชาคณะที่ได้รับสถาปนาก่อนสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่น ถ้าได้รับสถาปนาในวันเดียวโดยกันให้ถือรูปที่ได้รับสถาปนาในลำดับก่อน

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์

พระธรรมทูต หมายถึง พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระเปรียญและบัณฑิตอาสาพัฒนา หมายถึง พระภิกษุที่เรียนจบเปรียญธรรม ตั้งแต่ ๓ ประโยคขึ้นไป หรือ จบเปรียญตรีทางศาสนา และนักธรรมชั้นเอก ทำหน้าที่

ช่วยเหลือเจ้าคณะจังหวัด ในนิกกรรมชั้นเอก ทำหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าคณะจังหวัดในการ
นิเทศงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ฯลฯ

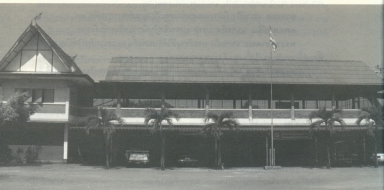
พระปริยัติินเทศ หมายถึง พระภิกษุที่เรียนจบเปรียญธรรมตั้งแต่ ๖ ประโยค
ขึ้นไป ทำหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าคณะจังหวัด ในการนิเทศงานด้านการศึกษาสงเคราะห์
การเผยแผ่ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ฯลฯ

พระจริยานิเทศก์ หมายถึง พระภิกษุที่สำเร็จการศึกษาไม่น้อยกว่าเปรียญธรรม
๖ ประโยคและนิกกรรมชั้นเอก หรือภิกษุที่มีความรู้จบปริญญา จากมหาวิทยาลัยสงฆ์
เป็นเปรียญธรรม ๔ ประโยคและนิกกรรมชั้นเอก ทำหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าคณะจังหวัด
ในการนิเทศงานด้านการศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม
ฯลฯ

พระวิปัสสนาจารย์ หมายถึง พระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกสอนปฏิบัติธรรมกรรมฐาน

พระนักเผยแผ่ หมายถึง พระภิกษุผู้แสดงคามในธรรมะ เข้าใจและสามารถเผยแผ่
ธรรมได้เป็นอย่างดี

นิคมภัต หมายถึง เงินงบประมาณที่กรมการศาสนาได้รับเป็นประจำเพื่อจ่าย
ถวายอุปถัมภ์แก่พระภิกษุผู้ได้รับแต่งตั้งหรือพระภิกษุผู้ปฏิบัติหน้าที่พิเศษ ตามที่กำหนด
ไว้ในบัญญัติราชนิคมภัต ซึ่งได้ทำการตกลงกับกระทรวงการคลังแล้ว

บทบาทหน้าที่ของวัดบวรศรีทูลวงกับสังคม

ด้วยวัดบวรศรีทูลวงมีโบราณสถานที่มีความสำคัญด้านสถาปัตยกรรม และศิลปกรรมที่เห็นได้อย่างเด่นชัดจึงถือได้ว่า วัดบวรศรีทูลวงเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางด้านศาสนา ศิลปะ และขนบธรรมเนียมประเพณีได้อย่างดีเยี่ยม โดยสิ่งต่างๆ ที่กล่าวชื่อผ่านโบราณสถานที่ผ่านมาการรังสรรค์ด้วยความศรัทธาอย่างแรงกล้าของคนโบราณ และภาพจิตรกรรมผ่านผนังที่ถูกจิตรกรหิรัญเขียนลงไปบนพื้นผิวนั่งของวิหารประหนึ่งมีชีวิตวิญญาณของผู้เขียนสถิตอยู่ อีกทั้งศาสนิกชนทั้งที่อาศัยรอบอาณาบริเวณของวัดที่เป็นผู้อุปถัมภ์ อันคับคั่ง (ศรัทธาแก้ว) และพุทธศาสนิกชนทั่วไปต่างสัจจมาประกอบกิจอันเป็นกุศลในทุกเทศกาลงานบุญที่ทางวัดจัดขึ้นตามประเพณีนิยม

อาทิ ช่วงเดือนมกราคม - เดือนมีนาคม (ทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง วันปีใหม่, ตานข้าวใหม่, แท้ครัวตานหัววัดงานเปื่อยหลวง, วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา) ช่วงเดือนเมษายน - เดือนมิถุนายน (บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน, งานสงกรานต์, แท้ไม้ก้ามไม้สะพรี, คารวะพระเถระและรดน้ำคำหัวผู้เฒ่าผู้แก่, สืบชะตาหลวง, งานประเพณีสงกรานต์, วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา) ช่วงเดือนกรกฎาคม - เดือนกันยายน (เทศกาลเข้าพรรษา, ศพอ.เปิดสอนธรรมแก่เยาวชน, ผู้เฒ่าผู้แก่เข้าวัดปฏิบัติธรรมในวันพระตลอดพรรษา, วันแม่แห่งชาติ, ตานเปรตผี, ตานก๋วยสลาก) ช่วงเดือนตุลาคม - เดือนธันวาคม (เทศกาลออกพรรษา, ทอดผ้ากฐิน, ทอดผ้าป่า, ประเพณีตั้งธรรมหลวง, ศพอ. จัดโครงการค่ายคุณธรรมสัจจะ, วันพ่อแห่งชาติ) เป็นอาทิ เทศกาลประเพณีบางส่วนที่สำคัญมีศาสนิกชนเข้าร่วมในงานนั้นๆ เป็นจำนวนมากเหมือนดังเช่นอายุของโบราณสถานที่เกิดขึ้นทุกๆ วัน

งานสงฆ์น้ำพระธาตุ
ประจำปี ๒๕๓๗

โครงการศึกษาพระธรรมบูชาพระคุณแม่ ประจำปี ๒๕๓๗

งานวันแม่แห่งชาติ
ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา
วันอาทิตย์ วัดนวกคณหลวง
ปี ๒๕๓๗

นักเรียนวันอาทิตย์ วัดบวรศรีทรวง
ทัศนศึกษาที่วัดอนาลโย จ.พะเยา

งานบรรพชา
สามเณรภาคฤดูร้อน
ประจำปี ๒๕๕๖

สักการะคารวะเทอดถาวร
ปีใหม่เมืองแร่ พระเทพวรสิทธิ์อาจารย์
เจ้าอาวาส วัดพระบรมธาตุยุพราช
รังษาวรวิหาร รองเจ้าคณะจังหวัด
เชียงใหม่

ร่วมคารวะพระสิงห์วิชัย รองเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร, เลขานุการ
เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่ วันปีใหม่เมือง ๒๕๕๔

งานบรรพชาสามเณรภาค
ฤดูร้อน ประจำปี ๒๕๕๔

งานลากัณฑ์ วัดบวรศรีพรหมหลวง

ปี ๒๕๓๘

นักเรียนวันอาทิตย์
ร่วมรำในงานวันแม่แห่งชาติ
ปี ๒๕๓๘

ร่วมชบวนแห่งาน
ปล่อยหลวง วัดสันมะฮักฟ้า
อ.สันกำแพง ปี ๒๕๓๘

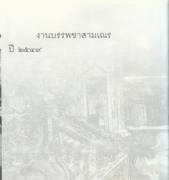
พระราชวิมลเมธี รองเจ้า
คณะภาค ๙ เจ้าอาวาสวัดศรีโสดา
เป็นพระอุปัชฌาย์ ในพิธีบวช
สามเณร ปี ๒๕๓๙

งานบวช

งานบวชสามเณร

ปี ๒๕๓๙

ขบวนแห่พระนาคในงานบรรพชาสามเณร ปี ๒๕๓๙

งานบรรพชาสามเณร ปี ๒๕๓๙

พระนาถ

สามเณรในโครงการทำวัตร - สวดมนต์

นักเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์
รำถวายพระพรหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

คุณพ่ายพ ชินวัตร พร้อม
ภริยา ร่วมงานประเพณีสงกรานต์
พระธาตุ ปี ๒๕๓๙

บทที่ ๓ ทศตยบท
๓๓๖
ประเพณีปล่อยหลวง
๒๖๐๐ ปี ๒๕๖๓

ศตียบพ

ประเพณีปอยหลวง

ประเพณีปอยหลวง คืองานฉลองหรืองานรื่นเริง งานเทศกาลที่จัดขึ้น ปอย มาจากคำว่า ปเวณ หรือ ปเวณี คำว่าปอยนี้ เพิ่งปรากฏในเอกสารล้านนาไทย ระยะ ๓๐๐ ปี มานี้เอง เป็นระยะเวลาที่ชาวพม่าเข้ามาปกครองล้านนาไทย แต่เอกสาร สมัยอาณาจักรล้านนาไทย ไม่ปรากฏคำว่าปอยเลย แสดงว่าคำนี้ ล้านนาไทยได้มาจาก คำว่า ปเวณ ของพม่า นำมาใช้โดยออกเสียงเป็นปอย

งานที่มีชื่อว่า “ปอย” นั้นมีด้วยกัน ๔ ปอย คือ

๑. ปอยหลวง งานฉลอง
๒. ปอยน้อย งานบวช (บรรพชา-อุปสมบท)
๓. ปอยข้าวสังข์ งานทำบุญอุทิศหาผู้ตาย
๔. ปอยล่อ งานศพพระสงฆ์หรือเจ้าเมือง

โดยแยกปฏิบัติเป็นประเพณีแต่ละอย่างประจำเดือน ซึ่งเป็นระยะเวลา ที่ทำระหว่างเดือน ๔ - ๕ - ๖ คือ ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม ของทุกปี

ประเพณีปอยหลวงของล้านนา

ปอยหลวง คือ งานฉลองถาวรวัตถุของวัดหรือการฉลองสิ่งก่อสร้างที่ประชาชน ช่วยกันทำขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่สาธารณชน มีโรงเรียน หอประชุม เป็นต้น ประชาชน ในล้านนาไทยนิยมทำการฉลองครั้งใหญ่หลังจากการก่อสร้างสำเร็จแล้ว ทำเป็นการ ใหญ่โต เรียกว่า ปอยหลวง อุทิศสิ่งก่อสร้างเป็นของสงฆ์และอุทิศบุญกุศล แก่บรรพชนด้วย ถ้าทำส่วนตัวเรียกอุทิศกุศลไว้ภายหลัง หากอุทิศแก่คนตายเรียกว่า อุทิศกุศลไปหา

งานปอยหลวงเป็นงานใหญ่จะต้องมีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า ซึ่งเจ้าอาวาส และคณะกรรมการวัด คณะศรัทธาจะต้องจัดเตรียมการต้อนรับเลี้ยงดูหัววัดต่างๆ ที่จะมา ร่วมทำบุญด้วย ซึ่งทางวัดจะได้ตั้งคณะกรรมการดำเนินการเป็นแผนกๆ ไป และต้อง พินิจในฎีกาแก่ผู้ศรัทธาไปตามหัววัดและคณะศรัทธา แจ้งกำหนดการและวันทำบุญ ให้ทราบ ทางวัดที่จัดงานจะเตรียมต้อนรับและเลี้ยงดู โดยพวกศรัทธาจะช่วยกันบริจาค เครื่องบริโภด เช่น ข้าวสาร อาหารไว้คอยเลี้ยงดูตามสมควรแก่ฐานะ

ประเภทถาวรวัตถุที่มีปอยหลวง

การทำบุญปอยหลวงนี้ ทางคณะสงฆ์กำหนดให้การทำบุญเหมาะสมแก่ฐานะ คือ มีให้ทำถาวรวัตถุสิ่งก่อสร้างเล็กๆ มีค่าน้อย เช่น หอระฆัง กุฏิเล็ก ประติมากรรม มีให้ทำ เพราะปอยหลวงต้องเตรียมการมาก และเกี่ยวข้องกับหัววัดและศรัทธาที่อื่นๆ ด้วย หากทำไม่เหมาะสมจะเป็นที่ครหาได้ เป็นการเสื่อมเสียแก่เจ้าอาวาสและศรัทธาวัดนั้นๆ ด้วย ปอยหลวงจึงกำหนดราคาส่งก่อสร้างตั้งแต่แสนบาทขึ้นไป และกำหนดตามราคาค่าเงินด้วย ระเบียบปี ๒๕๔๐ - ๒๕๔๖ ราคาประมาณ ๕,๐๐๐ บาท ปี ๒๕๔๗ - ๒๕๕๐ ประมาณ ๑๐,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ บาท ปี ๒๕๕๑ - ปัจจุบัน ประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ - ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท ทั้งนี้เกี่ยวกับค่าของเงินและราคาของสูงขึ้น หากต่ำกว่ากำหนดที่ตั้งไว้จะไม่ได้รับอนุญาตให้ทำปอยหลวง เพียงแต่ทำบุญถวายเฉยๆ เท่านั้น ถาวรวัตถุของวัดที่ได้รับอนุญาตให้ทำปอยหลวงได้ คือ

๑. โบสถ์
 ๒. วิหาร
 ๓. เจดีย์
 ๔. ศาลาการเปรียญ
 ๕. กุฏิขนาดใหญ่
 ๖. กำแพง, หอระฆัง, ครุฑไฟ ฯลฯ (หลายๆ อย่างรวมกัน)
 ๗. หอพระไตรปิฎกหรือหอธรรม
- ประเภทของสาธารณณะที่ประชาชนช่วยกันจัดนอกวัด ประกอบด้วย
๑. โรงเรียนประชาบาล
 ๒. หอประชุมกลางบ้าน
 ๓. สะพานใหญ่ที่ใช้ข้ามน้ำจากฟากหนึ่งไปสู่ฟากหนึ่ง

กิจกรรมก่อนจะมีปอยหลวง

เนื่องจากเจ้าอาวาสได้ประชุมคณะกรรมการและศรัทธาภายในวัด แจ้งความประสงค์ว่าจะมีปอยหลวงถาวรวัตถุสิ่งก่อสร้างภายในวัดของตน เมื่อศรัทธาทั้งหมดเห็นพร้อมกันแล้วจะเตรียมสิ่งต่อไปนี้

๑. การเตรียมทีมพิธีการนำกุศลไปชิงหัววัดและประชาชนใกล้เคียง
๒. การเตรียมเครื่องแห่ประจักษ์ เช่น กลองตีงใหญ่ กลองปูเจ้า กลองมโหรี กลองมโหรี กลองมโหรี กลองมโหรี
๓. หักการทอนรำแก้เหงิงสาวภายในหมู่บ้านให้เพื่อนรำต้อนรับหัววัด

มีพืชน้ำเต็ม พืชน้ำเหียน พืชน้ำเหียงเตา พืชน้ำคาบ เป็นต้น

๔. ทำความสะอาดเสนาสนะทุกแห่งของวัด ด้วยการล้างและทาสีหรือทาปูนขาวทางล้านนา เรียกว่า “ลาพอน”

๕. ทำผามหรือปะรำสำหรับรับหีววัด และศรัทธาประชาชนที่มาร่วมทำบุญสาเหตุที่ทำผามหรือปะรำ เพราะงานปล่อยหลวงคนมาร่วมทำบุญมาก จะรับค้อนบนวิหารหรือศาลาไม่เพียงพอ ต้องทำปะรำข้างนอกให้สะดวกในการดำเนินการ

การทำผามหรือปะรำนั้น ศรัทธาชาวบ้านของวัดนั้นๆ จะนำเอาไม้ไม่ทราบขนาดสูง ๓ เมตร มาทำเป็นเสาและพาดข้างบนด้วยไม้สลับไปมา มุงด้วยใบตองตึงหรือแผ่นกระดานที่สานไม้ไม่ประกบไว้ เรียกว่า “ฉิม” ปะรำแบบนี้ เรียกทางล้านนาว่า “ผามเมียง”

๖. ประดับผามและถาวรวัตถุที่จะถวายปล่อยหลวงด้วยธงทิว และกระดาดขี้ผึ้งต่างๆ ลานตาไปหมด ในปัจจุบันนิยมประดับด้วยธงศาลา คือ ธงฉัพพัคชัย

๗. ตั้งโต๊ะหมู่บูชาและตั้งอาสนะพระสงฆ์ ปูลาดด้วยผ้าขาวและพรมอย่างงดงาม

๘. ตั้งเครื่องรับค้อนแขกมีคันทอ (น้ำตม) กระโถน (ถ็อกหมาก) ฟานเมียง (ถ็อกเมียง) ขันหมาก (ฟานหรือเขียนหมาก)

๙. ปูเสื่อลาดไว้เต็มบริเวณปะรำผามพิธีให้พอเพียงพอแก่การมานั่งของศรัทธาประชาชน

๑๐. โรงผามแม่ครัว พ่อครัว (โรงสำหรับทำครัว) เพื่อจัดเลี้ยงหีววัดและประชาชนที่มาร่วมงาน

การเตรียมของศรัทธาประชาชน

ศรัทธาประชาชนของวัดที่จะมีปล่อยหลวงหรืองานฉลอง ต่างก็ตื่นเต้นตระเตรียมปัจจัยไทยทานเป็นการใหญ่ โดยจัดเตรียมสิ่งต่อไปนี้

๑. เตรียมทำครัวทาน ได้แก่ เครื่องไทยทานสำหรับเสิร์ฟถวายวัดคณาภิเษกหลวงเป็นกัณฑ์พิเศษในครอบครัวยุคของตน เรียกว่า “ต้นครัวทาน”

๒. เตรียมเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ มีการเตรียมข้าวสารอาหารแห้งไว้เป็นอันมาก เพื่อจะเอาไว้ต้อนรับญาติพี่น้องซึ่งจะมาร่วมงาน

๓. เตรียมเสื้อผ้าอาภรณ์ทั้งชายหญิงสำหรับสวมใส่ในงานปล่อยหลวง ชาวบ้านจะพิถีพิถันคัดเลือกผ้ามากเป็นพิเศษ เพราะถือว่างานปล่อยหลวงเป็นงานสำคัญ

๔. เตรียมซ่อมแซมบ้านช่องห้องหอหรือรั้วชานบ้านให้อยู่ในสภาพใช้ได้และสวยงาม เพื่อต้อนรับญาติพี่น้องที่มาร่วมงาน

เริ่มงานและแห่ครัวตาน

ในงานปอยหลวงนี้จะมีการแห่เครื่องไทยทานของชาวบ้านและหัววัดต่างๆ เข้าร่วมทำบุญด้วย เรียกว่า “แห่ครัวตาน” แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. **ครัวตานบ้าน** หมายถึง เครื่องไทยทานที่ประชาชนศรัทธาชาวบ้านนั้นแต่งคานำมาถวายวัด มีวัตถุประสงค์เพื่อนำถวายวัดหลายอย่างหลายประการ โดยมากจะนำมาถวายวันแรกของงาน เรียกว่า “แห่ครัวตานบ้าน”

๒. **ครัวตานวัด** คือ เครื่องไทยทานที่วัดอารามต่างๆ ซึ่งได้รับใบฎีกาอนุญาตนำเอาศรัทธาประชาชนในสังกัดของตนแห่แหนเข้าร่วมทำบุญด้วย เรียกว่า “ครัวตานหัววัด”

लगวัดมีการแห่อย่างธรรมดาทั่วไปแล้ว ยังมีการประกวดครัวตานด้วย มีการประกวดขบวนแห่เกี่ยวกับความเรียบร้อย และประกวดกระบวนแห่ไทยทานประเภทความคิด และประเภทสวยงามด้วย เพื่อเพิ่มความครึกครื้นของงาน ขบวนแห่ครัวตานนี้ถือกันว่ามิอาจมีสิ่งใดมา จึงนิยมทำกันตลอดมา

เครื่องแห่สำหรับงานปอยหลวง

เครื่องบรรเลงในการแห่แหนเครื่องไทยทานหรือแห่ครัวตานนี้ ตามแบบล้านนาไทยมีเครื่องดนตรีต่อไปนี้

๑. **กลองเต่งตึง** (ปุมตึง) สำหรับแห่ต้อนรับครัวตานหัววัด จะทำประจำไว้ที่ใกล้ๆ กับประตูวัด คนตรีประกอบด้วย

- แฉกหรือแนน้อย	๑ เล้า
- แฉหลวงหรือแนใหญ่	๑ เล้า
- ข้องวง	๑ เครื่อง
- พิณพาทย์	๑ เครื่อง
- ระนาดเอก	๑ เครื่อง
- กลองเต่งตึง	๑ ลูก
- ฉิ่ง	๑ คู่

เครื่องแห่นี้หากไม่มีนักดนตรีในหมู่บ้านจะต้องไปหาที่อื่นมาแห่ตลอดงาน ส่วนคำจ้างตามแต่ละจุดกลองกัน

๒. **กลองเต่งโง** เป็นคนตรีเครื่องแห่ล้านนาไทยแบบโบราณ ให้แห่นำขบวนครัวตานและให้ประกอบการฟ้อนเล็บและฟ้อนเทียน ซึ่งชาวบ้านนิยมให้ลูกสาวของตนฝึกหัดฟ้อนรำกันเป็นจำนวนมาก ถือว่าหากลูกสาวของใครเป็นช่างฟ้อนมีเกียรติยศ ทำให้ใครๆ ชื่นชม

ยีนดี และถือว่าการพ้อนรำเป็นพุทธบูชา และได้บุญกุศลด้วย ชุดเครื่องแต่งเครื่อง
ตั้งใน ประกอบด้วย

๑. กลองแวนขนาดต่างๆ มีขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เรียกว่า
“กลองหลวง”

๒. ตะลัดปิดหรือตะลัดเปิด ใช้ตีบอกจังหวะช้าหรือเร็ว

๓. ข้องไหม้หรือข้องไหม้ จำนวน ๑ ลูก

๔. ข้องอ้อยหรือข้องใหญ่ ๑ ลูก

๕. แส่ว - สว่า (จานใหญ่) ๑ ลูก

๖. แนนใหญ่ ๑ เล้า

๗. แนนเล็ก ๑ เล้า

การตีเริ่มจากตะลัดปิดตีบอกจังหวะก่อน แล้วตามด้วยข้องไหม้ ตามด้วยกลอง
และจาน ส่วนข้องอ้อยหรือข้องใหญ่ตีส่งท้าย โดยตีข้องไหม้สองหน ข้องอ้อยตีหนึ่ง
คือตีพอกับหนที่สองของข้องไหม้ ตีอย่างนี้ไปตลอดจนกว่าการแนะนำขบวนแห่ครัวทาน
จะสิ้นสุด หรือแห่ประกอบการพ้อนเล็บและพ้อนเทียน

กลองเต่งตึง

แนนใหญ่ - แนนเล็ก

ข้อง

พินพาทย์ (ระนาดเล็ก)

ข้องวง

ระนาดเอก

๓. **กลองมองเซิง** เป็นเครื่องเล่นขนาดเล็ก ใช้ประกอบกับการรำดาบ การฟ้อน เริงตนมะผาบ (รำรำปรบมือดังประคุดสายชะนวน) คนตรีประกอบด้วย

๑. กลองมองเซิง ลักษณะคล้ายกลองตะโพน	๑ ลูก
๒. ข้องโหม่ง	๑ ลูก
๓. ข้องอู้อหรือฆ้องใหญ่	๑ ลูก
๔. ฉาบขนาดใหญ่	๑ คู่

กลองมองเซิงนี้ บางแห่งเรียกกลองมองลาวก็มี

๔. **กลองหิงบ้อม** มีลักษณะเป็นชุด ใช้ตีให้แทนท้ายขบวนครั้วทานหรือใช้ประกอบการฟ้อนดาบหรือฟ้อนเซิง คนตรีประกอบด้วย

๑. กลองหิงบ้อม จำนวน	๓ ลูก
มีขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก	
๒. ข้องใหญ่ขนาดหน้ากว้าง ๘ - ๑๒ นิ้ว	๑ ลูก
๓. ฉาบขนาดเล็ก	๑ คู่
๔. ข้องหม้องขนาดหน้ากว้าง ๔ - ๖ นิ้ว	๑ ลูก

การตีเริ่มต้นจากฆ้องเล็กขึ้นก่อน ตามด้วยฆ้องขนาด ๑๒ นิ้ว ฉาบและกลอง เริ่มตีพร้อมกันเป็นจังหวะสั้นยาวตามกระบวนการรำรำ

๕. **กลองปูเจ้าหรืออู๋เจ้า** เป็นกลองของชาวไทใหญ่นำมาแพร่หลายในล้านนาไทย สำหรับการฟ้อนเซิงและการรำดาบ คนตรีประกอบ

๑. กลองยาวขนาด ๑ ๑/๒ เมตร ขนาดหน้ากลอง ๘ นิ้ว ส่วนกันกลอง	
มีขนาดพอกับหน้ากลอง	๑ ลูก
๒. ข้องโหม่งขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๘ - ๑๒ นิ้ว	๑ ลูก
๓. ฉาบขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๘ - ๑๒ นิ้ว	๑ คู่

การตีเริ่มต้นจากตีฆ้องตามด้วยฉาบและกลองโดยลำดับ นิยมห้อยท้ายขบวนครั้วทาน

๖. **กลองละบัดชัย** เป็นกลองที่นิยมแห่เพื่อละบัดชัยให้แก่กระจายไป ใช้แห่ในงานประลองดาบ แห่พยุหยาตรา ต่อมานิยมนำมาแห่ครั้วทาน ประกอบการตีด้วยลิลาต่างๆ ซึ่งมีหลายทำนองขมยิ่ง คนตรีประกอบ

๑. กลองละบัดชัยซึ่งเป็นกลอง ๒ หน้า ขนาดยาว ๑๒ นิ้ว หุ้มหนังวัวหรือหนังเก้ง หรือหนังควายทั้งสองด้าน ตัวกลองผูกติดกับคานหามทำด้วยไม้ไผ่รวก หรือไม่จริงถากจนเกลี้ยงเปล่า ๒ อัน	
๒. ข้องโหม่งหรือโหม่งขนาดเล็ก	๑ ลูก

๓. นี้อ่งโหม้งขนาดกลาง	๑ ลูก
๔. นี้อ่งอูยหรือนี้อ่งใหญ่	๑ ลูก
ต้องมีขนาด ๖ - ๘ นิ้ว	๙ - ๑๒ นิ้ว
๕. ฉามขนาดใหญ่	๑ คู่

การตีเริ่มต้นจากนี้อ่งเล็ก กลาง ใหญ่ ประโคนขึ้นพร้อมกัน จากนั้นตีฉาม และกลองตามลำดับ

๔. **เครื่องขยายเสียง** ในปัจจุบันนี้งานฉลองหรือปอยหลวงนิยมมีเครื่องเสียงตลอดงาน เพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์และการขับพร หรือให้พรของพระสงฆ์อาวโธ ซึ่งทางวัดก็มอบเงินให้พระแต่ละวัด และหัววัดที่มาทำบุญ เรียกว่า โฉมดีคู่เจ้า “มาฆังหนัก” เป็น “เจ้าพร” (พระสงฆ์ผู้รับหน้าที่ให้พร) ในงานปอยหลวง

เครื่องประดับและเครื่องบูชา

ประชาชนนิยมทำเครื่องประดับ และเครื่องบูชาด้วยวัตถุที่ตนเองคิดว่าจะเป็นที่ประโชยเป็นสิริมงคล จึงนิยมทำในสิ่งต่อไปนี้

๑. ทาเนงหรือตุ้ง ชนิดยาวขนาด ๔ - ๕ วา นำไปปักค้างแขวนไว้หน้าวัด ตามกำลังศักราช บางแห่งมีเป็นร้อยๆ ผืน
๒. ทำโคมถวายหรือในปัจจุบันใช้โคมไฟฟ้า
๓. ทำผ้ากัมพล คือ ผ้าทอด้วยสีเหลืองสลักสำหรับถวายพระสงฆ์
๔. นิยมทำข้อ คือ ธงสามเหลี่ยมยาวรี เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ข้อช้าง” คือลักษณะธงเหมือนหูช้างนั่นเอง
๕. ทำธงศาสนา คือ ธงฉัพพัฏฐรังสี ปัจจุบันนิยมใช้ธงชาติแทนนำขบวนควัทาน
๖. การประดิษฐ์สิ่งต่างๆ เพื่อนำไปถวายวัด เช่น ทำกระบวย ทำภาชนะหม้อ โห เป็นต้น

การรับหัววัด

ทางวัดจะแต่งตั้งศักราชในวัดของตนช่วยในการต้อนรับควัทานหัววัดที่เขามาร่วมทำบุญประกอบด้วยคณะกรรมการ ดังนี้

๑. กรรมการหามนี้อ่งกลองของศักราชวัดอื่นพร้อมกับคนตีกลอง
๒. กรรมการถือคนโท (น้ำต้น) เพื่อรินน้ำถวายแด่พระสงฆ์ต่างวัด และคณะศักราชซึ่งเดินทางมาได้อันแก่กระหาญ ๑ - ๒ ชุด
๓. กรรมการถือธวัชฉัตรของช้าง ธงชัยควัทาน ๑ ชุด

๔. กรรมการหาหมควัวห่าน คือ มีหน้าที่ช่วยแบ่งเบาภาระของศรัทธาหัววัดให้หายเหนื่อย เพราะเดินทางมาไกล ขอให้พักผ่อนเสียบ้าง ๑ ชุด

๕. กรรมการเฝ้าขันหรือพานตอกไม้สำหรับนำไปประเคนพระสงฆ์ต่างวัด นิมนต์ให้เข้าไปในวัดของตน

๖. กรรมการถือสัปทนสำหรับกันให้พระสงฆ์ที่เดินนำหน้าควัวห่านมาถือเป็นของมีเกียรติ ยกย่องพระสงฆ์ว่าเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์และเป็นทักขิณานุญที่ควรทำ

เวลาที่มีหัววัดแก่ควัวห่านมา คณะกรรมการดังกล่าวต้องพากันไปต้อนรับในฐานะตัวแทนของวัด หากมีแห้วมาจะต้องทำอย่างนี้เสมอ

การนิมนต์พระมหาอุปคุตมาช่วยงาน

ในเรื่องอุปคุตสูตรซึ่งเป็นเรื่องราวพระเถระผู้ทรงฤทธิ์ที่เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง ฟานักเลววิมุตติสุขอยู่ในโลกปราสาท ในราคะพิภพหรือเมืองบาดาล พระอรหันต์รูปนี้จะออกบิณฑบาตในเมืองมนุษย์ เทียบโปรดประชาชน ผู้มีบุญญาธิการให้ประสบความสุขตามคติความเชื่อทางศาสนาว่า หากใครได้ถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระสงฆ์ พระอรหันต์ที่เข้ามานอนสมาบัติจะได้รับความอิ่มสุขมาก พระที่ออกจากสมาบัติจะหิวโหยมาก หากใครได้ถวายจะเป็นบุญใหญ่สำหรับคนนั้น ผู้ชายหากจะปรารถนาเป็นเสนาบดีก็ย่อมได้ หญิงจะปรารถนาเป็นภรรยาของเศรษฐีหรือเสนาบดีก็ย่อมได้ดังใจนึก หากเมื่อใดใครไปตักบาตรตรงกับพระมหาอุปคุตย่อมจะเป็นคนโชคดี ดังนั้นในล้านนาไทยจึงนิยมตักบาตรพระมหาอุปคุตในวันเพ็ญพุธ คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ ตรงกับวันพุธ หากวันเพ็ญพุธมาถึง จึงพากันตักบาตรทุกครั้ง ใช้เวลาตักบาตรประมาณ ๐๒.๐๐ - ๐๕.๐๐ น. จึงมีประเพณีใส่บาตร “เบ็งปุ้อ” ตลอดมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ตามประวัติเล่าว่า ขณะที่พระมหาอุปคุตจำพรรษาอยู่ในโลกปราสาทเมืองนาคนั้น เป็นเวลาที่พระเจ้าอโศกมหาราชจะทำบุญถวายเจดีย์ ๔๔,๐๐๐ องค์ ขึ้นหัวขมพูทวีป ทรงมีปริวิตกว่า พระยามารอิราชจะมารบกวนทำให้งานฉลองสับสนุ่นถวายจึงทรงปรึกษากับพระสงฆ์ทั้งหลายว่า จะได้ใครมาเป็นผู้รักษางานและป้องกันปราบปรามพระยามาร พระสงฆ์ทั้งหมดต่างก็ไม่สามารถทำได้ ในที่สุดได้มีการกล่าวถึงพลังฤทธิ์ของพระเถระรูปหนึ่ง ชื่อ มหาอุปคุต นำเพ็ญณอนสมาบัติอยู่ในโลกปราสาทเมืองบาดาล จึงขอนิมนต์ท่านมาทำการปราบปรามพระยามาร ท่านรับนิมนต์มาช่วยป้องกันพระยามารถึงกับจับเอาพระยามารไปผูกไว้เป็นเวลา ๗ ปี กระทั่งงานฉลองสำเร็จ เรื่องราวที่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนานี้เป็นเครื่องเสริมศรัทธาให้ประชาชนในล้านนาไทยได้มีมนต์พระมหาอุปคุตรักษางานปอยหลวง เพื่อมิให้พระยามารและเหล่ามารทั้งหลายมารบกวน

การสร้างหอพระมหาอุปลุตและการอัญเชิญ

วัดที่จะทำบุญปล่อยหลวงต้องทำหอพระมหาอุปลุตไว้ที่ข้างๆ พระวิหารด้านหน้า เป็นหอเล็กมีที่มุงกำบังทั้ง ๓ ด้าน เปิดแต่เฉพาะด้านหน้าเท่านั้น เตรียมเครื่องบริขาร ผ้าไตร ๑ ชุด บาตร ๑ ลูก ใส่พานมาตั้งไว้บนหอนั้น เมื่อใกล้จะถึงเวลามีปล่อยหลวง ประมาณ ๑ วัน สมภารและคณะกรรมการจัดงานจะชวนศรัทธาหนุ่มสาวนำเอาหม้อ กลองและช่างฟ้อนไปสู่แม่น้ำ เพื่อนิมนต์พระมหาอุปลุต โดยเอาพานใส่ดอกไม้ธูปเทียน ให้ปุ่ออาจารย์หรือมีคณาภยเป็นคนถือไป และเมื่อขบวนแห่ไปถึงแม่น้ำแล้ว ปุ่ออาจารย์จะขอ อัญเชิญพระมหาอุปลุตออกมาจากโหลปราสาทและมาช่วยรักษางาน เมื่อกล่าวโอภาส ราชานาแล้วก็ล้มเอาหินในแม่น้ำ ๑ ก้อน สมมุติว่าเป็นพระมหาอุปลุต แล้วแห่แหมาสู่วัด ให้ช่างฟ้อน ฟ้อนนำมาจากจนถึงวัดแล้วนิมนต์ท่านขึ้นสู่หอที่เตรียมไว้ โดยนำก้อน หินที่เอามาจากแม่น้ำใส่พานไปด้วย ในวันตั้งแต่นิมนต์มานั้น ทางวัดและศรัทธาจะต้อง ถวายอาหารข้าวปลา ทั้งตอนเช้าและตอนเพลตลอดงาน เมื่องานเสร็จ บางแห่งก็แห่ แห่นไปส่ง บางวัดก็ให้ปุ่ออาจารย์อาราธนานิมนต์ไปสู่ท่านที่เคยนิมนต์มานั้น โดยเอา ก้อนหินทอดลงไปเป็นเสร็จพิธี

การนิมนต์พระมหาอุปลุตเดระมาทำการรักษาปล่อยหลวงนั้น เป็นประเพณี มาช้านานแล้ว

การตกแต่งและแห่ครัวตานบ้าน

ครัวตานบ้าน คือการเตรียมเครื่องไทยทานของชาวบ้านที่ทำบุญประจำวัดนั้น จะแห่มาถวายวัดในคราวงานปล่อยหลวง การตกแต่งครัวตานเป็นไปตามศรัทธาความเชื่อ และความสามารถในการทำบุญของบุคคลในครอบครัวนั้นๆ แยกประเภทเป็น

๑. ประเภทปราสาท
๒. ประเภทคันด้วย
๓. ประเภทคันม้า
๔. ประเภทเครื่องใช้

ประเภทปราสาท ชาวบ้านจะนัดกันถวายเครื่องไทยทาน โดยเอาไม้ไผ่ มาทำเป็นรูปปราสาทยอดเดียวสูงขึ้นไปประดับด้วยดอกกระดังงาอย่างสวยงาม ข้างบนแขวนเงินเหรียญหรือเสียบธนบัตรเพื่อถวายเป็นยอดบิณฑิย

ประเภทคันด้วย ทำคันครัวตานด้วยไม้ไผ่เป็นรูปสี่เหลี่ยมและทำเป็นห่วง วงกลมซึ่งทางล้านนาเรียกว่า “วงโหว” นำเอาด้วยขาม ขาน มาแขวนด้วยการถักด้วยรอบ ด้วยขาม เพื่อถักให้มีटकแตก ส่วนยอดครัวตานก็ปักเงินเป็นยอดบิณฑิยด้วยเหมือนกัน

ประเภทคันผ้า ในสมัยก่อนการหัตถกรรมทอผ้ายังทำกันอยู่ทุกครัวเรือน จึงมีคนทำผ้ามีชายข้อมือสีเหลืองและน้ำตาลถวาย มีความยาวหนึ่งเมตรครึ่ง กว้าง ๑ ศอก เพื่อใช้เป็นผ้าคาดเอวหรือมีดอกของพระ นำมาติดกับคันครวทาน เรียกว่า คันผ้าซึ่งชาวบ้านในล้านนาเรียกว่านี้ว่า “ผ้าก่าป็น”

ประเภทเครื่องใช้ เวลาในงานปอยหลวง ครีทอาจะพากันไปสำรวจว่าวัด ต้องการอะไรไว้ใช้สอยบ้าง หากไม่มีสิ่งใดก็จะไปหาซื้อมาทำเป็นต้นครวทานถวายไว้ กับวัดเพื่อเป็นบุญกุศลแก่บรรพบุรุษของตน มีบิดา มารดา เป็นต้น

การแห่ นั้น ครีทอาจะเอาครวทานของตนมาพร้อมกัน ณ จุดใดจุดหนึ่งแล้วนำเอาน้องกลองเครื่องดนตรีไปแห่และมีการฟ้อนเล็บนำขบวนด้วย หากวัดที่มีครีทอาหากก็จะแบ่งเป็นหัวหมวดแห่เข้ามา วันนี้เป็นวันที่ครีทอาประชาชนในบ้านนั้นมีความสุขสนุกสนานมากที่สุด เมื่อนำครวทานแห่เข้ามาในวัดแล้ว ปู่อาจารย์จะเป็นผู้นำประชาชนให้พระรับศีล และพมมาครวทาน จากนั้นก็ประเคนเครื่องครวทานแด่พระสงฆ์ ให้พรอนุโมทนา เป็นเสร็จพิธี

ครวทานหัววัด

ในวันรุ่งขึ้น คือวันที่ ๒ แห่งงานปอยหลวง หัววัดต่างๆ จะนำครีทอาหัวครวทานเข้ามาถวายครวทานของหัววัดนี้ แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. สอมทาน หัววัดที่ไม่ประสงค์จะแห่ก็แต่งเครื่องไทยทานนำมาถวายเป็นการสืบโมคติไว้มิให้เสียน้ำใจ ทางวัดมีปอยหลวงก็ถวายไทยทานอาจารย์หัววัดทดแทนไป เรียกว่า “การรับหัววัด” ทุกวัดที่มาร่วมทำบุญ

๒. แห่ครวทาน หัววัดใกล้เคียงจะพาครีทอาของตนนำครวทานแห่มาร่วมทำบุญ จะมีการนำเอากลองตั้งโนงและกลองสะบัดชัยตีแห่ด้วย บางวัดมีการฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียนด้วย ข้างฟ้อนประจำวัดของตนฟ้อนอย่างสวยงาม

๓. ครวทานประภคหรือเยื้องครวทาน เรื่องครวทานประภคนี้ บางวัดมีปอยหลวงต้องการให้หัววัดมาทำการแข่งขันครวทานด้วย ซึ่งคณะกรรมการได้วางเงินรางวัลและกฎเกณฑ์การประกวดไว้ วัดที่สนใจจะนำครีทอาเข้ากระบวนแห่อย่างมีระเบียบและสวยงามยิ่ง การประกวดนี้นิยมทำกันตอนกลางคืน เพราะครีทอาประชาชนว่างงานแล้ว และมีการใช้แสงสีคือใช้ไฟด้วยอย่างสวยงาม ส่วนรางวัลนั้นอาจประกอบด้วย วัดดู เช่น นาฬิกาขนาดใหญ่หรือวัตถุที่จำเป็นต่อวัด บางแห่งก็ใช้เงินตั้งเป็นรางวัล อาจเป็น ๑,๕๐๐ บาท, ๒,๐๐๐ บาท, ๓,๐๐๐ บาท แล้วแต่คณะกรรมการจะตกลงกัน

การอบรมสมโภช

วันสุดท้ายแห่งการแห่ครัวทานจะมีการนิมนต์พระสงฆ์ในวัดใกล้เคียงมานอนเพื่ออบรมสมโภชพระพุทธรูปทั้งใหม่และเก่าให้มีความขลัง มีพลังและความศักดิ์สิทธิ์ด้วยพระสงฆ์ที่มานอนนั้นจะต้องสวดมนต์ตั้งรำสวดเบิกพระเนตร เทคนั้ดมภิรมหามังคลสูตร ปฐมสมโพธิ ธรรมจักร พุทธยาภิเษก และตอนถึงมีสวดเบิกพระเนตรด้วยพระสงฆ์จะต้องร่วมทำพิธีตลอดคืน

โอกาสเวรทานและถวายทาน

ประเพณีสำคัญในล้านนาไทยอีกประการหนึ่งคือ เวลาจะทำบุญใหญ่ ปู่อาจารย์ (มัตถนายก) จะทำหน้าที่อ่านรายงานถวายสิ่งก่อสร้างโดยลำดับ การให้พระรับศีล การเล่าประวัติและคำถวายเป็นคำฉันท์ลักษณะ กากย กถอน และร่ายอย่างไพเราะ คนฟังเกิดศรัทธาปลาหะเคลิบเคลิ้มไป แล้วนำเอาเครื่องภัตของตนถวายพระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนาเป็นเสร็จพิธี

การบูชาครัวทานและการหลีกเคราะห์

หลังจากการทำบุญปล่อยหลวงแล้ว คณะกรรมการจะให้ศรัทธาวัดอื่นๆ มาทำการบูชาต้นกัณฑ์ เพื่อนำไปทำบุญในวัดที่มีปล่อยหลวงวัดต่อไป วัดที่ทำปล่อยหลวงก่อนย่อมได้เปรียบที่มีหัววัดอื่นมาบูชาครัวทาน บางวัดให้บูชาหมด เว้นไว้แต่ของที่สำคัญๆ เท่านั้น นับว่าเป็นการดีที่คนอื่นมาช่วยเก็บกวาดให้ เมื่อเสร็จภารกิจแล้ว “คู่หลวง” (เจ้าอาวาส) จะต้องไปพักค้างคืนวัดอื่นเป็นการชั่วคราวสัก ๓ - ๗ วัน ถือเป็นการหลีกเคราะห์ ซึ่งเป็นกุศโลบายให้เจ้าอาวาสซึ่งทราบกรำงานหนักมีโอกาสไปพักผ่อนนั่นเอง

ประโยชน์และค่านิยมในประเพณีปล่อยหลวง

การฉลองหรือปล่อยหลวงให้ประโยชน์อย่างยิ่งแก่วัดและศรัทธาหลายประการ คือ

๑. ได้ถวารถัดกับวัดเป็นสิ่งสวยงาม
๒. ได้วัดดูสำคัญๆ ที่วัดต้องการใช้เป็นสาธารณสมบัติ
๓. พระภิกษุสามเณรได้อิเรกလာ
๔. ศรัทธาประชาชนได้จัดทำไทยทานตามความคิดของตน
๕. ศรัทธาประชาชนได้พบปะญาติพี่น้องของตน
๖. ศรัทธาของวัดได้ร่วมสามัคคีปฏิบัติงาน
๗. ศรัทธาประชาชนปรับปรุงบ้านช่องของตนให้สวยงาม

๘. ทำให้มีโอกาสเผยแพร่เกียรติคุณวัดและบ้านของตน
๙. ทำให้ส่งเสริมศิลปะ มีการฟ้อนรำ เป็นต้น
๑๐. เป็นการบำรุงขวัญประชาชนให้มีสุขภาพจิตดี
๑๑. เป็นการอนุรักษ์รักษามรดกทางวัฒนธรรม

ประเพณีปอยหลวงนับเป็นประเพณีสำคัญที่ศรัทธาประชาชนวัดนั้นช่วยกันจัดทำขึ้น เพื่อเฉลิมฉลองถึงก่อสร้างและขึ้นเริง เป็นประเพณีที่ทุกคนตื่นตัวสนใจและปฏิบัติกันมาช้านาน

ประเพณีปอยน้อย

ประเพณีปอยน้อยหรือปอยบวช ได้แก่ประเพณีการบวชเิกษ์ หรือการบวชบรรพชาอุปสมบทของชาวล้านนา มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละท้องถิ่น คือ

- ปอยน้อย คือ งานบวชขนาดเล็กจัดขึ้นเฉพาะวงศ์ญาติและมิตรสหายที่รู้จักกัน

- ปอยบวช งานบรรพชาสามเณรหรือนำเด็กมาบวชเป็นศิษย์วัดในพุทธศาสนา

- ปอยเิกษ์ งานอุปสมบทพระภิกษุ ทางล้านนานิยมใช้คำว่า “เิกษ์ตุ้”

คำนี้มาจากคำว่า “อุปสัมปทาเปกขะ” ภาคกลางใช้พยางค์หน้าเป็น อุปสมบท ล้านนาใช้พยางค์ท้ายว่า อุปสัมปทา - เปกขะ เป็น “เิกษ์” จึงมีความแตกต่างกันไปทั้งที่ความหมายเป็นอันเดียวกัน

- ปอยลูกแก้ว งานบวชที่มีการแห่ลูกแก้วหรือแห่นาค

- ปอยสว่างทอง คือ ประเพณีบวชสามเณรของชาวไทใหญ่

รวมความว่า ปอยน้อยคือประเพณีที่จัดขึ้นเป็นการภายใน เฉพาะวงศ์ญาติและมิตรสหายเท่านั้น มิได้เป็นงานส่วนรวมหรือสาธารณะอย่างปอยหลวง อาจมีการร่วมกันบวชเด็กที่เป็นกำพร้าหรือคนดูละบ้าง โดยเจ้าอาวาสเป็นประธาน แต่ก็นานๆ ครั้งไม่มีปอย งานที่จัดขึ้นเฉพาะเจ้าภาพและญาติเช่นนี้ จึงเรียกว่า “ปอยน้อย” การปฏิบัติตามจารีตดังกล่าวนี้เป็นประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนาประเพณีหนึ่งของล้านนาไทย

คุณค่าการบวชในพุทธศาสนา

การบวชสามเณรหรือบวชน้อยในล้านนาไทยนั้น มีความมุ่งหมายและคุณค่าสำคัญ ดังนี้

๑. ต้องการให้เด็กรู้หนังสือ อ่านออกเขียนได้
๒. ต้องการให้เด็กรู้ศีลธรรม จริยธรรม
๓. ต้องการให้เด็กได้เรียนรู้วิชาชีพ
๔. ต้องการเป็นศาสนทายาท คือผู้สืบมรดกทางพุทธศาสนา
๕. ต้องการให้สังคมยอมรับนับถือว่าเป็นผู้ศรัทธาในพุทธศาสนา
๖. ต้องการให้เกิดบุญกุศลเป็นการสร้างสมบารมี
๗. ต้องการให้เป็นพาหนะสู่สวรรค์และนิพพาน
๘. ต้องการเป็นคนสุก เพราะการอบรมบ่มนิสัย

คุณค่าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ สังคมไทยต้องการคนที่มีความรู้ และได้รับการฝึกหัดอบรมมาจากวัดแล้วว่า “เป็นคนสุก” หรือ เป็น “ขนานมันจิต” ชาวบ้านอยากให้ลูกสาวแต่งงานด้วย หวังใจว่าคนที่บวชแล้วย่อมรักภรรยาและลูกเมียไม่ทอดทิ้ง เพราะจิตใจเต็มไปด้วยความเมตตากรุณา

อนึ่ง การที่ลูกได้บวชในวัดใดวัดหนึ่ง ชนบทถือว่า “เป็นพ่อคู่แม่พระ” นับเป็นผู้มีเกียรติในหมู่บ้าน ใคร ๆ ย่อมคบหาเคารพเป็นที่รู้จักของคนในหมู่บ้านเป็นอย่างดี

เข้าวัดเป็นชะโยม

การเข้าวัด คือการไปอยู่วัดเพื่อเป็นลูกศิษย์ของพระสงฆ์ เรียกว่าชาวบ้านว่า “ชะโยม หรือ ชำโยม” คือ เป็นผู้รับใช้พระสงฆ์และเป็นลูกศิษย์ท่านด้วย การเป็นชะโยมจะเริ่มตั้งแต่อายุได้ ๗ ปี ขึ้นไป โดยบิดามารดาจะนำลูกของตนไปฝากไว้ที่วัดให้พระสอนเล่าเรียนเขียนอ่านอักขระพื้นเมืองล้านนาจนอ่านได้เขียนได้ เมื่อมีความรู้พอจะบวชเป็นสามเณรได้ทางวัดจะบอกกล่าวให้บิดามารดาช่วยในการบรรพชาอุปสมบทต่อไป

การเรียนเริ่มต้นแต่การหัดให้อ่านคำในวัด คือ “นโม พุทธายะ สิทธัง” ว่า ๓ จบ แล้วจึงเริ่มเรียนอักขระ คือ อะ อา อิ อี อุ อู เอ โอ กะ ขะ คะ ฌะ ฎะ ตามลำดับ เมื่ออ่านอักขระและฝึกเขียนจนจำได้อย่างแม่นยำแล้ว ครูจะสอนให้ด้วยการผสมอักขระซึ่งเรียกกันว่า “แจกไม้” พร้อมกับสอนให้อ่านถ้อยคำที่ง่าย ๆ ต่อไปจนสามารถอ่านคัมภีร์ที่ยาก ๆ ได้คล่องแคล่ว ครูจะให้อ่านคัมภีร์ธรรม นับแต่อานิสงส์บวช มาดัยโตน มหาวิปาก และเทวทูต ตามลำดับ นอกจากนี้การหัดอ่านอักขระวิธีแล้ว

ยังมีการสอบให้ย่านให้ท่องสวดมนต์บทง่าย เริ่มต้นจากคำไหว้พระ อภินิหารปัจจุเวกขณะ และสิกขาสามเณร เสขิยวัตร เป็นต้น ท่องอย่างขึ้นใจ เพราะต้องใช้สวดในเวลาเช้า - เย็น ด้วย

ในสมัยปัจจุบันคนที่จะบวชต้องมีความรู้ทางสามัญและสอบผ่านข้อเขียนของ สามเณรก่อน จึงจะได้รับอนุญาตให้บวชได้ ผู้ออกใบอนุญาตในอำเภอต่างๆ เจ้าคณะอำเภอเป็นผู้เซ็นอนุญาต ตามระเบียบสงฆ์มาตติยของคณะสงฆ์ไทย

เมื่อเจ้าอาวาสได้สอนพระโยมจนแน่ใจว่าสามารถบวชเป็นเณรได้แล้ว จึงจะเรียก พ่อแม่ของเด็กชายคนนั้นมาบอกว่า เด็กคนนี้สามารถบวชได้แล้ว เมื่อพ่อแม่ของเด็กทราบ ก็มีการปรึกษากันว่า ดีตอน ปี ที่เหมาะสม บางกรณีมีการขอให้เจ้าอาวาสเป็นคนหาฤกษ์ ให้ด้วย แต่ชาวพุทธศาสนาถือว่า การกระทำมงคลหรือความดีไม่ต้องหาฤกษ์ เพราะ ความดีย่อมชนะสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง

การเตรียมการบวช

เมื่อทราบกำหนดแน่นอนแล้ว เจ้าภาพคือพ่อแม่เด็กจะเตรียมเครื่องบวชหรือ เครื่องบริวารต่างๆ ประกอบด้วย จองหรือเตียงสำหรับนอน ผ้าห่มเป็นผืนผ้าปูที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าห่ม อัฐบริวาร ครบ 8 อย่าง และเครื่องใช้ที่จำเป็นแก่สมณะ เช่น รองเท้า ร่ม กระโถน คนโท ย่าม พัด ผ้าปูนั่ง ผ้ากราบ เป็นต้น

การแော်พระอุ้มหรือผ้าอุ้ม

ก่อนจะมีการทำบุญ “ปอยน้อย” นี้ เจ้าภาพจะต้องปรึกษาศาธุติที่น้องเสียก่อน ว่า ใครจะรับผ้าถวายเครื่องอะไรบ้าง ในจำนวนเครื่องอัฐบริวารและเครื่องใช้ที่จำเป็น ทั้งหมด เช่น มุ้ง บาตร ย่าม พัด ผ้าสรง เบียงนอน ผ้าห่ม ฯลฯ หากใครจะรับอะไร ก็จะเอาสิ่งนั้นมาไว้ก่อน เพราะสิ่งของเครื่องอัฐบริวารจะต้องเตรียมไว้ก่อน เมื่อ เตรียมเครื่องอัฐบริวารพร้อมแล้วก็จะออกไปบอกบุญด้วยปาก ด้วยการนำเอาเครื่อง บวชไปแสดงแก่พี่น้องที่อยู่ห่างไกลออกไป พร้อมทั้งมีข้าวของอาหารอะไรก็นำไปฝาก พร้อมกับบอกบุญแก่เขาเหล่านั้น การกระทำอย่างนี้เรียกว่า “แော်พระอุ้ม” หรือ “แော်ผ้าอุ้ม” บางทีก็เอาเครื่องบริวารบางชิ้น เช่น สบงจีวร และหมวก “ว่อม” ใส่ไป ในถาดหรือพานแล้วไว้ให้คนถือไปบอกบุญตามบ้านญาติสนิทมิตรสหายทั่วไป และบอก กำหนดการทำบุญปอยให้ทราบด้วย เพื่อให้ญาติเหล่านั้นได้มาร่วมทำบุญพร้อมกัน

วันแต่งดา

การจัดงานปอยน้อยนี้ มักจะมีกัน ๒ วัน วันแรกเรียกว่า “วันแต่งดา” คือวันเตรียมงาน ซึ่งไทยภาคกลางเรียกว่า “วันสูทวันดิบ” วันนี้ทางเจ้าภาพซึ่งเมื่อจัดสถานที่แล้วก็จะเอาเครื่องบริวารของพระใหม่ไปตั้งไว้ เช่น เตียงนอน หมอน มุ้ง ฯลฯ รอคอยคนเฒ่าคนแก่ที่มีไหวพริบดีให้พร ได้มานั่งเฝ้าอยู่ใกล้ๆ เตียงนั้น เรียกว่า “เจ้าพร” คือคอยให้พรชาวบ้านที่มาช่วยทำบุญเป็นครั้งแรก ก่อนจะได้รับจากพระสงฆ์และสามเณรหรือพระใหม่ต่อไป ผู้ที่มาร่วมทำบุญ เรียกว่า “ฮอมคร่ำ” ซึ่งในวันนี้จะมีญาติสนิทมิตรสหายที่ได้รับในบอกบุญนำสิ่งของหรือเงินใส่ของมาร่วมในการทำบุญ เจ้าภาพจะจัดให้มีคนคอยรับเงินลงบัญชีไว้เป็นรายๆ ไป เงินที่เรามาฮอมนี้นี้ เรียกว่า “เงินลาก” ซึ่งเจ้าภาพจะเป็นผู้เก็บไว้ใช้จ่ายในการทำบุญที่เจ้าภาพลงทุนไปก่อน และถอนทุนคืนจากคนที่มาฮอมนี้อีก

แห่ลูกแก้ว

การแห่ลูกแก้วหรือแห่ส่งลงของโห่ใหญ่ ก็คือ แห่นาค ผิดกับทางภาคกลาง แต่ว่าขนาดทางภาคกลางนั้นบุงบาวห่มขาว ส่วนลูกแก้วของล้านนาแต่งตัวเป็นกษัตริย์หรือเจ้าชาย ที่เป็นอย่างนี้เพราะถือคตินิยมว่า เจ้าชายลี้ภัยต้องได้เสด็จออกบวชจนบรรลุนิติภาวะแล้วจึงได้ครองราชย์ การบวชของกุลบุตรก็ให้มีลักษณะคล้ายความเป็นนั้น ผู้บวชจึงต้องเป็นลูกแก้วแต่งตัวเป็นกษัตริย์หรือเจ้าชายเป็นประเพณีสืบมา

เครื่องแต่งกายลูกแก้วนั้นจะมีคนทำไว้ให้เช่าหรือยืมจากพวกลูก สวมขวายอย่างสวยงาม การไปแห่ตัวลูกแก้วนี้ ญาติพี่น้องจะเอาลูกแก้วไปยังวัดใกล้เคียง แต่งตัว (ห้อยลูกแก้ว) เสร็จแล้ว พาลูกแก้วไปกราบเจ้าอาวาสนั้นเพื่อขอศีลพร จากนั้นพากันแห่ลูกแก้วมายังสถานที่ปอยน้อย อาจเป็นที่บ้านเจ้าภาพหรือที่วัดซึ่งลูกแก้วจะบวช

การแห่ลูกแก้ว นิยมให้ลูกแก้วขี่ม้าบ้าง ขี่คอช้าง บางแห่งที่มีช้างก็ให้ขี่ช้าง บางทีให้นั่งรถยนต์เปิดประทุนก็มี เวลาแห่มีการกันสัปทน คล้ายกษัตริย์หรือเจ้าชายแห่กลองมโหรีฆิ่ง กลองหิงบ้อง หรือกลองปู้เจ้ แล้วแต่วัดนั้นๆ จะมีกลองอะไร ลูกแก้วที่ขี่ม้าจะมีเจ้าของม้ากำกับเดินตามไปด้วย เมื่อถึงที่หมาย เจ้าภาพจะให้ผ้าขาวม้าแก่เจ้าขอมม้าผืนหนึ่งพร้อมกับจ่ายเงินค่าเช่าด้วย ส่วนการขี่คอช้างนั้น อาจจะเป็นญาติพี่น้องหรือชายหนุ่มในหมู่บ้านที่มีกำลังจะมาอาสาเป็น “ม้าขี่” ให้ลูกแก้ว โดยมากหนุ่มๆ นิยมกันเพราะเป็นเป้าสายตาให้สาว ๆ ได้ดูความสามารถของตน และเพื่อเป็นบุญกุศลด้วย ในชนบทจึงนิยมกันมาก เมื่อถึงที่หมายก็ได้รับการขอบคุณจากเจ้าภาพ ซึ่งเจ้าตัวก็รู้สึกเป็นสุขและชื่นชมยินดี

ฮ้องขวัญลูกแก้ว

เจ้าภาพจะไปเชิญเอา “ปู่อาจารย์” หรือ “ปู่จารย์” ที่มีความรู้ในการทำพิธี และเป็นผู้มีเสียงไพเราะ โดยมากปู่จารย์จะเป็นคนเคยบวชเรียนและเคยเทศน์มหาชาติ มาก่อน มีลีลาการเรียกขวัญอย่างไพเราะเพราะพริ้งกันใจเป็นท่านองซ้ายเมืองเหนือ เจ้าภาพ จะเตรียม “ขันปอกมือ” หรือ “พานบายศรี” ไว้ตรงหน้าลูกแก้วซึ่งนั่งพับเพียบรออยู่ ส่วนปู่อาจารย์เข้านั่งข้างหนึ่ง ทำพิธีฮ้องขวัญหรือเรียกขวัญตามขั้นตอนดังนี้

- การปิดเคราะห์ คือ ใส่เสนียดจัญไร สิ่งชั่วร้ายออกจากตัวลูกแก้ว

- การเล่ากำเนิด คือ การเล่าเรื่องราวหรือประวัติของลูกแก้วนับแต่เกิดมาจนถึง ปัจจุบัน ว่าได้รับการเลี้ยงดูและได้รับการศึกษาอย่างไร ที่เข้ามาบวชนีมีวัตถุประสงค์อะไร การพรรณนาความยากลำบากของพ่อแม่ที่ได้เลี้ยงลูกมานั้น ก่อให้เกิดความรักความกตัญญูของลูกแก้ว บางคนถึงกับร้องไห้ เพราะมีความสำนึกตัวถึงความบกพร่องที่ตัวเองเคยทำมา

- การสอนลูกแก้ว ปู่อาจารย์จะสอนให้ลูกแก้วเป็นคนดี สำนวณระวางตั้งอยู่ในศีล ๑๐ หรือ ศีล ๒๒๗ ปฏิบัติอยู่ในคลองวัตรอันดีงาม เพื่อจะได้เป็นที่พึ่งของพ่อแม่ ได้เกาะซายผ้าเหลืองและเป็นเรื่องขี้ขามฝั่งสาคร คือ สิ่งสารวัฏให้พ่อแม่ได้รับความสุข เพราะความกตัญญูกตเวทีของลูกชาย

- เรียกขวัญตามความเชื่อ ว่า ทุกคนมีขวัญอยู่ 32 ขวัญ กระจายอยู่ทั่วร่างกาย คราใดคนเราได้รับความกระทบกระเทือนสะตุ้งหวาดผว ขวัญจะหนีออกจากร่าง เรียกว่า ขวัญหนี ขวัญล่ว ขวัญหาย ต้องเรียกให้มาอยู่กับตัว

การแห่ลูกแก้วไปวัด

เจ้าภาพจะแห่ลูกแก้วไปวัดพร้อมกับเครื่องอัฐบริวารไปสู่วัด เตรียมการที่จะบวชเป็กรต่อไป ลูกแก้วต้องซื้อตามบวชกับเจ้าอาวาสจนคล่องแคล่วพร้อมกันหัตถวิธีกาบต่างๆ และซื้อว่า “คำบั้นพร” หรือคำให้พรด้วย เพื่อจะให้พรเมื่อบวชเป็นสามเณรหรือพระภิกษุตามประเพณี

การบวชและการเบิกขั้

การบวชหรือการบรรพชา คือ กิจเบื้องต้นของสามเณร ลูกแก้วจะเข้าไปกราบไหว้พระรัตนตรัยด้วยการนำเทียนประเคนบนแท่นพระพุทธรูป หรือที่โต๊ะหมู่บูชากล่าวคำไหว้พระแล้วกราบ ๓ หน กลับมารับเอาเครื่องบวช คือ บริวารจากพ่อแม่ โดยลูกแก้วจะกราบไหว้พ่อแม่ ๓ หน อย่างเดียวกับการกราบพระรัตนตรัย เพราะโบราณจารย์ถือว่า พ่อแม่เป็นพระของลูกมีค่าเท่ากับพระรัตนตรัย ควรที่ลูกจะต้องกราบไหว้เพื่อสวัสดีมงคลแก่ตน ลูกแก้วนำเอาบริวารและเทียนเข้าประเคนพระอุปัชฌาย์กราบ ๓ หน เปล่งคำขอบรรพชาว่า เอสาหัง ภันเต สุจิระปะจิโนทนต์มิปี ดัง ภาควะวันดัง สระระณัง คัจฉามิ ชัมมัญจะ ภิกขุสังฆัญจะ ลมณยาหัง ภันเต ตัสสะ ภาควะระโต ชัมมะวันจะเย ปีฬพัชัง

ทุติยัมปาหัง ภันเต..... (ว่าอย่างบทต้น)

ตะติยัมปาหัง ภันเต..... (ว่าอย่างบทต้น)

อิมานิ กสาณานิ วัดถานิ คะลหตวา ปีฬพารตะ มัง ภันเต อะนุกัมมัง อุปาทายะ

ทุติยัมปิ..... (ว่าอย่างบทสอง)

ตะติยัมปิ..... (ว่าอย่างบทสอง)

แล้วยืนฉ้าน้อมไปให้พระอุปัชฌาย์แล้วกราบไหว้ ๓ หน นั่งพับเพียบรอฟังโอวาทจากพระอุปัชฌาย์ (สอนภาค) ต่อไปพระอุปัชฌาย์จะให้โอวาทเริ่มต้นจากการให้เรียนรู้เรื่องราวพระรัตนตรัยก่อนแล้วจึงพูดถึงการบวชและกิจกรรมที่ควรทำขณะบวชเป็นพระหรือสามเณร จบแล้วพระอุปัชฌาย์จะให้ลูกแก้วนำผ้าจีวรออกไปครอง เพื่อเป็นสามเณรต่อไป เมื่อห่มครองแล้ว ถือคันเทียบไปประเคนพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งเพื่อขอศีล ๑๐ ข้อของสามเณรจนจบ ถือกันว่าพอพระสงฆ์กล่าวนำมาถึง ตะติยัมปิ สังฆัง สาระระณัง คัจฉามิ ถือว่าจบไตรสรณคมน์แล้ว เป็นสามเณรโดยสมบูรณ์ จากนั้นถือคันเทียบเข้าไปขอศีลจากพระอุปัชฌาย์และเตรียมบาตรเข้าอุโบสถเพื่อจะทำพิธีเบิกขั้หรืออุปสมบทเป็นภิกษุต่อไป

การดักบาตรพระใหม่

มีประเพณีที่นิยมทำอย่างหนึ่งคือ การดักบาตรพระหรือสามเณรใหม่ นิยมใส่ดอกไม้มือ ถูเทียนและบางคนใส่เงินทองแทนปัจจัย ๔ ถึงกันว่าพระบวชใหม่มีสติบริสุทธิ์ หากใครได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลมา จึงนิยมใส่บาตรกันเป็นประจำเป็นประเพณีสืบมา แต่ถ้าพิจารณาให้ดีตามข้อปฏิบัติแล้ว การจะนำเอาเงินทองใส่ในบาตรพระใหม่เป็นการไม่ถูกต้อง คือ ผิดศีลข้อ ๑๐ (ชาตูปรียต ปฏิคฺคหนฺน) คือ การงดเว้นจากการถือเอาเงินและทองนั้นอย่างสำคัญ ประเพณีใส่บาตรเงินจึงเป็นประเพณีที่นิยมทำกัน แต่ไม่ถูกต้อง หากจะดักบาตรโดยวิธีอื่น เช่น ใส่บาตรยารักษาโรคหรือดอกไม้ธูปเทียนของใช้เล็กๆ น้อยๆ อย่างมีดีโกนและสบู่ เป็นต้น จะดีกว่าการใส่บาตรด้วยเงินทอง

การบิณฑบาตและจงกรมภาวนา

เป็นประเพณีแต่เดิมกันว่า พระใหม่หรือสามเณรใหม่จะต้องปฏิบัติตามคลองวัดร คือ ตื่นขึ้นตอนเช้าต้องเดินจงกรมหรือต้องภาวนา เพื่อโปรดสรรพสัตว์ทั้งหลาย พอสายเวลาประมาณ ๖ - ๗ นาฬิกา จะต้องบิณฑบาตโปรดญาติโยมและสรรพสัตว์ทั้งหลาย ในชนบทล้านนาไทยยังมีประเพณีระฆังนำหน้าพระใหม่และมิอูกษิย์วัดเดินตามไปด้วย เมื่อได้ยินเสียงระฆังชาวบ้านจะเตรียมข้าวปลาอาหารใส่บาตรพระใหม่หรือสามเณรใหม่ พอดักบาตรเสร็จแล้ว ต้องให้พรแก่ศรัทธาทุกคน การบิณฑบาตจึงใช้เวลาเนิ่นนาน บางวันจะสายประมาณ ๔ - ๕ นาฬิกา จึงได้กลับวัด การบิณฑบาตพิเศษและการจงกรมภาวนานี้ ต้องทำทุกวันขณะที่ “อยู่กรรม” คือต้องปฏิบัติกิจวัตรอย่างเคร่งครัดเป็นเวลา ๓ วัน หรือ ๗ วัน เมื่อออกกรรมแล้ว การทำกิจวัตรเป็นไปอย่างปกติของพระภิกษุสามเณรทั่วไป

ประเพณีบิณฑบาตเป็นประเพณีเอกชนที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะช่วยในการสร้างบุคลากรทางศาสนา คือ พระภิกษุสามเณรเป็นผู้สืบต่อเป็นศาสนทายาทที่มีประเพณีอื่นๆ ซ้อนอยู่หลายประเพณี จึงเป็นสิ่งที่ชาวล้านนาไทยจะต้องอนุรักษ์ไว้ให้สืบยังคงอยู่ตลอดไป

อุโบสถ

คำที่ชาวบ้านเรียกขานกันคือ “โบสถ์” นั้นเอง

“วัด” จะต้องมียุโบสถ์หรือมี “โบสถ์” เสมอ หากไม่มีก็จะไม่เรียกว่าวัด ซึ่งอาจจะเรียกว่า สำนักสงฆ์

อุโบสถ หรือโบสถ์ นับว่าเป็นสถานที่สำคัญยิ่งของทุกๆ วัด เป็นสถานที่ทางพระสงฆ์มาประชุมเพื่อทำสังฆกรรม อุโบสถที่ใช้เป็นที่ทำสังฆกรรมได้นั้น จะต้องได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา อันได้แก่ เขตที่พระมหากษัตริย์พระราชทาน แต่สงฆ์เป็นสิทธิขาดเพื่อใช้เป็นที่ยี่สร้างอุโบสถ

มีการสันนิษฐานว่า แต่เดิมที่นั้นสมัยโบราณเมื่อสร้างวัดขึ้นมา มีการสร้างอุโบสถขึ้นมานั้น แรกเริ่มเดิมทีแล้วก็สร้างเป็นโบสถ์เล็กๆ มากกว่า ไม่มีความใหญ่โตและวิจิตรพิสดารเช่นในปัจจุบันเลย

อุโบสถเล็กๆ เพียงพอแก่การประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ก็พอ ไม่ต้องใหญ่โตอะไร เอาเฉพาะที่เฉพาะแห่ง แล้วให้ผู้คนที่เป็นพุทธศาสนิกชนหรือผู้ที่มิศรัทธา มาชุมนุมกันอยู่ภายนอกทั่วไปอันเป็นลานกว้างใหญ่ ร่วมเป็นสักขีและร่วมพิธีกรรมนั้นๆ ก็ได้ชื่อว่าชุมนุมไปด้วยบุญกุศลงานซึ่งไปด้วยกันอย่างถ้วนทั่วแล้ว นับว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการและพึงประสงค์ มีการบันทึกไว้ด้วยว่าเรื่องของอุโบสถหรือโบสถ์นั้น ก็ไม่ต้องทำให้กว้างขวางใหญ่โตมากนัก ไม่ได้ประกอบพิธีกรรมบ่อยๆ ในสมัยโบราณจะใช้ก็เฉพาะเมื่อคณะสงฆ์กระทำสังฆกรรมกับประเด็นประเด็นกับสังฆะพิธีกรรมกับไป

อีกประการหนึ่ง เมื่อกระทำพิธีกรรมนั้นก็เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์มารวมกันประมาณ สัก ๑๐ รูป เท่านั้นเอง ไม่มากมายอะไรสำหรับการกระทำพิธีสำคัญที่เป็นอยู่ เมื่อมา รวมกันก็ให้เนื้อที่พอสมควรเท่านั้นเอง จึงไม่ยุ่งยากมากมายในการจัดหาสถานที่

ส่วนมรรวาสหรือชาวบ้านทั้งหลายก็แยกห่างออกไปจากอาณาบริเวณที่พระภิกษุ สงฆ์รวมกันอยู่เท่านั้นเอง ในยุคสมัยโบราณนั้นน่าจะมิพระภิกษุสงฆ์จำวัดอยู่ไม่มากมาย เช่นในปัจจุบัน จึงไม่ต้องใช้ความกว้างขวางของอุโบสถกว้างดังเช่นอุโบสถในปัจจุบัน แน่นนอน

อุโบสถในยุคสมัยสุโขทัยนั้นมักเอาศิลาแลงมาก่อสร้างขึ้นเป็นอุโบสถเสมอและ ก็ปรากฏว่าเป็นอุโบสถที่ไม่ใหญ่โตมากนัก สร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่อยกพื้นขึ้นมา ให้สูงกว่าพื้นดินจากธรรมชาติขึ้นมาสูงประมาณ ๑ เมตรเศษ หรือสูงกว่านี้ก็ได้ ทำเป็น ทางเดินขึ้นเป็นบันได โดยมากก็เป็นทางขึ้นเป็นบันไดด้านหน้าของอุโบสถ แล้วก็เดิน ทางลงข้างหลังอุโบสถอีกทางหนึ่ง ส่วนด้านข้างไม่มีบันไดทางขึ้น แต่เปิดโล่งเอาไว้มอง เห็นเสาเรียงรายกันอยู่ ไม่นิยมปิดทึบ แต่ตอนหลังต่อมาก็ปิดทึบเจาะหน้าต่าง

ส่วนมากอุโบสถที่ว้านี้ มักสร้างเป็นเสาเรียงรายเป็น ๒ แถว อย่างมั่นคง แข็งแรง มีหลังคา มีคานรองรับเอาไว้ มีชายคา หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา ส่วนหน้าศาลาหลายหลายงาม อาจจะเป็นไม้เนื้อแข็งคงทน

เสาของ "อุโบสถ" หรือ "โบสถ์" ในก่อสร้างอุโบสถนั้น เรื่องของเสาเป็นสิ่งที่ มีความสำคัญไม่น้อย เพราะเป็นหลักอันมั่นคง จะต้องมีความแข็งแรงในการปักยึดอุโบสถ เอาไว้อย่างมั่นคงที่สุด ข้างจะคำนึงถึงในเรื่องนี้ไม่น้อย เพราะอุโบสถนี้ จะต้องอยู่ ควบคู่กับบ้านเมืองต่อไปอีกนานเท่านั้นนับร้อยปีขึ้นไป ไม่ใช่ปลูกสร้างกันแบบชั่วคราว โดยปกติแล้วเสาของอุโบสถจะทำ ๒ แบบ คือ แบบเสาลอยและแบบเสาเก็จสำหรับ เสาลอยก็ได้แก่ เสาที่สร้างขึ้นโดยไม่สัมผัสกับผืนผนังเลย มองเห็นอย่างโดดเด่นโดยรอบ ซึ่งจำเป็นจะต้องสร้างอย่างเรียบร้อยสวยงาม เพื่อมองเห็นไม้มีค่าหรือจุดบกพร่อง อันใด

เสาลอยที่สร้างเป็นเสาของอุโบสถปรากฏว่ามีการสร้างกันมากมาย โดยมาก จะเป็นอุโบสถที่มีขนาดใหญ่ จำเป็นต้องใช้เสายึดตั้งเอาไว้อย่างแข็งแรงเป็นพิเศษยิ่งกว่า อุโบสถเล็กๆ เสาลอยที่ว้ามานี้ อาจจะเป็นเสาแบบสี่เหลี่ยมก็ได้ เป็นแบบกลม ก็ได้ หรืออาจจะสร้างแบบสี่เหลี่ยมจัตุรัส สี่เหลี่ยมผืนผ้าก็ได้ทั้งนั้น บางทีอาจจะสร้าง เป็นแบบหกเหลี่ยมก็มี แปดเหลี่ยมก็มี นอกจากนี้ยังเป็นเสาสี่เหลี่ยมย่อมุมหรือย่อไม้ ก็ได้ด้วย ตรงปลายหัวเสาติดอยู่ที่เสาด้านนอกจะทำเป็นลวดลายแบบสิบสองกวัเอาไว้ เพื่อความสวยงาม ไม่ด้านดูละเอียดๆ อันเป็นศิลปะที่สวยงามของคนไทยที่มีมา

แต่โบราณกาลแล้ว ซึ่งหากเป็นแบบนักกลุ่มหรือนิวได้นั้นก็แบบสมัยของอยุธยา แต่ว่าเป็นยุคกรุงรัตนโกสินทร์แล้วมักสร้างเป็นนิวเวงหรือนิวจกกล

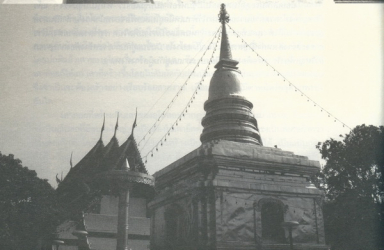
ฐานของ “อุโบสถ” หรือ “โบสถ์” นั้น นิยมทำเป็นฐานสิงห์หรือฐานบัว ส่วนความสูงมากน้อยนั้นแตกต่างกันออกไปตามรูปแบบที่จะสร้างขึ้นมา ปกติแล้วนิยมสร้างเป็นฐานบัวหรือฐานสิงห์มากกว่า ฐานของอุโบสถเป็นสิ่งที่บ่งบอกยุคสมัยของสถาปัตยกรรมอีกด้วย เป็นต้นว่าฐานที่เป็นรูปโค้งแบบคกทองช้างหรือเป็นแบบท้องสำเภานั้น แสดงว่าเป็นสถาปัตยกรรมในสมัยอยุธยาตอนปลาย

ประตูอุโบสถ การก่อสร้างอุโบสถจะต้องมีการกำหนดประตูอันเป็นช่องทางเดินเข้าเดินออกอยู่แล้วเพื่อความสะดวก เช่นเดียวกับการปลูกสร้างบ้านเรือนที่พิกอาศัยนั่นเอง เมื่อเจาะประตูหรือหน้าต่างของอุโบสถมักจะต้องทำเป็นซุ้มหน้าต่างครอบคลุมเอาไว้ด้วย เพื่อความสวยงามและความเป็นสง่าของประตู หน้าต่างที่มองเห็นอยู่นั้น ไม่มีซุ้มเป็นไม้ได้แน่นอน ถือว่าไม่สมบูรณ์ไม่น่าดูเอาทีเดียว

ลักษณะของซุ้มนั้นมีการเรียกชื่อต่างๆ กัน ด้วยการกล่าวคือ

- ซุ้มทรงมงกุฎ
- ซุ้มบันแถลง
- ซุ้มทรงมณฑป

น้อยนักที่ประตูอุโบสถจะไม่มีซุ้มหรือทำเป็นซุ้มเอาไว้ หากไม่มีซุ้มจริงๆ แล้วมักจะต้องทำลวดลายบางอย่างเอาไว้คั่นเหนืออุโบสถหรือช่องหน้าต่างจะเป็นลวดลายดอกไม้อะไรก็ได้ สุดท้ายแล้วจะกำหนดและมีความคิดในการทำลวดลายดังกล่าว การจะสร้างสิ่งเหล่านี้ให้สวยงามใหญ่โตอย่างไร มันขึ้นอยู่กับภาระสร้างต้องการความยิ่งใหญ่เพียงไร หรือต้องการเพียงประมาณอยู่กับผู้สร้างทั้งหลาย

รายชื่อผู้อุปถัมภ์การจัดพิมพ์หนังสือประวัติและตำนานวัดบวรนครหลวง
เนื่องในงานสมโภชอุโบสถวัดบวรนครหลวง (ปอยหลวงวัดบวรนครหลวง ปี ๒๕๕๐)

รายนาม	จำนวนเงิน	หมายเหตุ
งบประมาณสนับสนุนจากวัดบวรนครหลวง		
พระครูคง สุขโม	๕๐๐	
พระรัตน์ ปอญาอโร	๕๐๐	
พระโฆระวิ วชิรเมธี	๕๐๐	
พระศราวุธ สิริวิสุทธิเมธี	๑๐๐	
พระมงคลศักดิ์ ขามศรีบุญโน	๑๐๐	
พระบุญฤทธิ์ ปรีบุญโน	๑๐๐	
สามเณรชิต โพธิ์คำ	๑๐๐	
สามเณรจิรวินัย แสนแปง	๑๐๐	
สามเณรศิริจิต สุราภา	๑๐๐	
สามเณรพรทิวา ปัญญาเพ็ญ	๑๐๐	
สามเณรจางศุรงค์ อินทร์วงศ์	๑๐๐	
คุณธรรม คุณสุพิศรา		
คุณศราวุธ คุณภาณุพงษ์ เจริญตนศิริกุล	๕,๐๐๐	
แม่พลอนแก้ว คำสภาวะชนะ		
แม่ครูจันทร์ทอง วันคำ พรหมบุตรหลาน	๑,๐๐๐	
พันโทประสงค์ คุณนายลัดดา ศิริจันทร์	๕๐๐	
อ.ทองอินทร์ อ.ประไพ อินทรสุขุม	๕๐๐	
อ.บรรจง อ.ลักขณา สันติสุรต	๕๐๐	
อ.ธรรมา โขทัยชัย	๕๐๐	
คุณประเสริฐ คุณวันเพ็ญ ปทุมเมือง	๕๐๐	
คุณแม่บุญศรี หาญพิทักษ์กุล	๕๐๐	
คุณวิรัตน์ ไตรชัย	๕๐๐	
คุณมณฑิลา นิลสุวรรณ	๓๐๐	
คุณก้าพล คุณสาวลัดดา		
คุณกนิยาพร คำสินทร์	๓๐๐	
คุณทิวา คุณวันพร โพธิ์วรรณ	๒๐๐	
คุณนัย นามลัดดา โพธิ์คำ	๒๐๐	
คุณประเวศ คุณนิตา ปัญญาเพ็ญ	๒๐๐	
คุณปฎิภากร คุณพรรัตน์		
คุณภรณ์ ชื่นนุสสา	๒๐๐	
คุณแม่บัวน้ำ ขจิตตานนท์	๒๐๐	
คุณนงศราวุธ ขจิตตานนท์	๒๐๐	
คุณสมศักดิ์ คุณภาณุพร ศิริบุญชัย	๒๐๐	
อาจารย์สุปราณี สุกาวะชนะ	๑๐๐	
คุณนเรศ ขจิตตานนท์	๑๐๐	
คุณเสาวคนธ์ คุณสุคนธ์รัตน์ บุญทา	๑๐๐	
คุณศรีสุตา พานิชพร	๑๐๐	
คุณศาสตรา คุณนายโสม โพธิ์คำ	๑๐๐	
คุณอุทัย คุณบัวไข		
เด็กหญิงสาธิตา จันทะโน	๑๐๐	
คุณวรรณ คำวงศ์	๕๐	

บรรณานุกรม

จังหวัดเชียงใหม่. ส่วนงานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๑๐๐ ปี, ๒๕๒๙.

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. ส่วนงานพื้นเมืองเชียงใหม่.
พระนคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๙.

ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง. ๒๕๓๘. เข็มรั้งนามว. เล่ม ๒ เชียงใหม่ : ผู้จัดการ
ศูนย์ภาคเหนือ

เชียงใหม่. มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัยสังคม. ส่วนงานสืบหาราชวงศ์. เล่ม ๒.
๒๕๒๕.

การศาสนา, กรม. ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ : กระทรวง
ศึกษาธิการ, ๒๕๒๙.

สงวน โชติสุขรัตน์. ประเพณีไทยภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : บริษัทโอเพิล
พรีนตติ้ง จำกัด, ๒๕๒๕.

_____. ประเพณี ๖ ประการ. เบิร์รตคำคำที่ ๑๙. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ คณะสังคมศาสตร์, ๒๕๒๑.

_____. ส่วนงานเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์,
๒๕๑๙.

_____. ราชวงศ์พื้นเมืองเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : คณะสังคม
ศาสตร์, ๒๕๑๙.

_____. รายชื่อวัดและนิิกายสงฆ์ในภาคเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
: คณะสังคมศาสตร์, ๒๕๑๙.

มนี พยอมยงค์. ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย. เชียงใหม่ : ส.ทพิ์การ
พิมพ์, ๒๕๒๙.

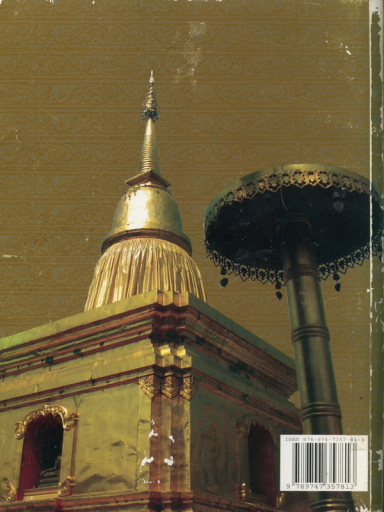
สภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่. วารสารวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ ฉบับที่ ๑
(เมษายน-มิถุนายน ๒๕๓๔) เชียงใหม่ : ดาวคอมพิวกราฟิก, ๒๕๓๔.

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่. ประวัติวัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่.
เชียงใหม่ : โรงพิมพ์บัณฑิต, ๒๕๔๔.

กรมศิลปากร. รายงานสำรวจโบราณสถานและโบราณวัตถุในเขตอำเภอเมือง
ในภาคใต้ หมายเลข ๕/๒๕๓๐.

ISBN 978-974-7357-81-3

9 789747 357813